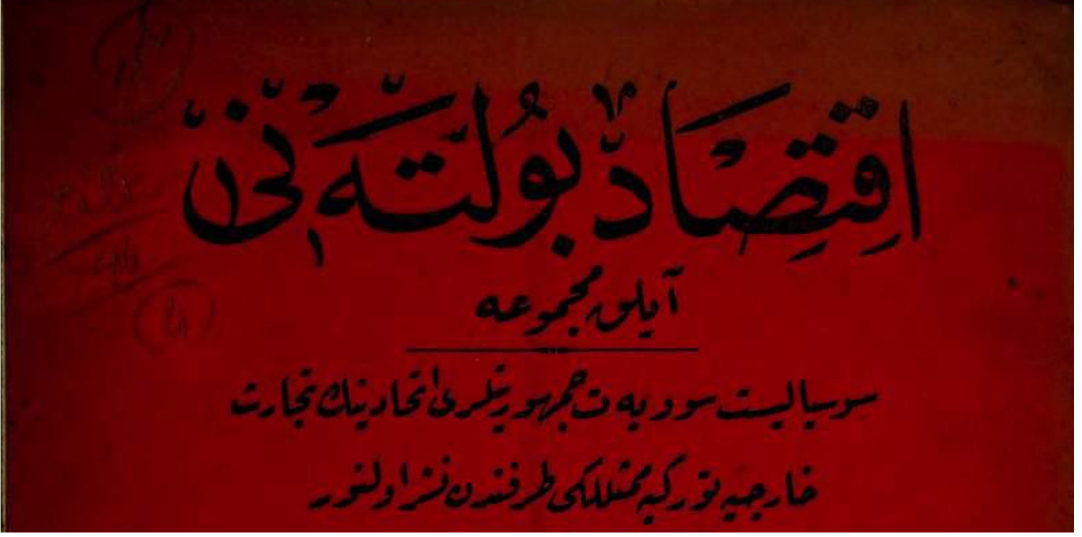

Sosyoekonomi

Working Paper Series

Nr. 002 | April 2018

İktisâd Bülteni

Aylık Mecmû'a

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı'nın Ticâret-i Hâriciye-i Türkiye
Mümessilliği Tarafından Neşr Olunur

Çevirenler: Aslıhan NAKİBOĞLU & Altuğ Murat KÖKTAŞ & Ali Gökhan GÖLÇEK

SWPS – 2018

İktisâd Bülteni
Aylık Mecmû'a
Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî'nın Ticâret-i
Hâriciye-i Türkiye Mümessilliği Tarafından Neşr Olunur

Economic Bulletin
Monthly Journal
Published by the Foreign Trade Agency of the Union of Soviet
Socialist Republics in Turkey

Sosyoekonomi Working Paper Series Nr. 002
ISBN: 978-605-82582-3-5
DOI: 10.17233/sosyoekonomi.wp.2018.01
Date Submitted: 24.02.2016
Date Revised: 20.12.2016
Date Accepted: 21.02.2017

Çevirenler:

Aslıhan NAKİBOĞLU

(<https://orcid.org/0000-0002-6825-984X>)

Department of Economics

Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

e-mail: anakiboglu@ohu.edu.tr

Altuğ Murat KÖKTAŞ

(<http://orcid.org/0000-0002-0911-2143>)

Department of Pubic Finance

Ahi Evran University, Turkey

e-mail: altugmkotas@gmail.com

Ali Gökhan GÖLÇEK

(<http://orcid.org/0000-0002-7948-7688>)

Department of Public Finance

Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey

e-mail: aligokhangolcek@ohu.edu.tr

All rights reserved. No part of this paper may be reproduced in any form without permission of the author(s). The views expressed in this working paper are those of their author(s) and not necessarily the views of the Sosyoekonomi Society.

Bu çalışmanın her türlü yayım ve telif hakkı Sosyoekonomi Derneği'ne aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine göre, fotokopi, dijital ve benzeri yöntemlerle herhangi bir bölümü veya tamamı Dernek Yönetiminin izni olmadan basılamaz ve çoğaltılamaz. Bilimsel etik kurallarına uygun olmayan alıntı yapılamaz. Çalışmanın fikri sorumluluğu yazar(lar)a ait olup Sosyoekonomi Derneği'nin görüşlerini yansıtmaz.

**Publisher /
Yayıncı**

: On behalf of Sosyoekonomi Society
Sosyoekonomi Derneği adına

Ahmet Burçin YERELİ
editor@sosyoekonomijournal.org

**Directorial Address /
Yayının İdare Adresi**

: Sosyoekonomi Derneği, Elif Sokak, 7/98
Zübeyde Hanım Mahallesi, İskitler
06070 Altındağ / ANKARA
Tel: +90 312 229 49 11
Fax: +90 312 230 76 23

**Printing House /
Basım Yeri**

: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San. Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Caddesi, İstanbul Çarşısı, 48/48, İskitler /
ANKARA
Tel: +90 312 341 36 67

**Place and Date of Print /
Basım Yeri ve Tarihi**

: Ankara, 10.04.2018

Abstract

A Soviet economic mission was established to solve economic problems between two countries upon recovery of bilateral relations between Turkey and Soviet Union. This was followed with the signing of a trade agreement. Subsequently, Russian Embassy in Ankara started collecting information on economic conditions developing in Ankara and established the same office in Trabzon in an attempt to extend Commercial offices with branches. These efforts revealed relatively more positive outcomes with Litvinov Protocol and Paris Treaty. This positive period, an economic bulletin was issued in accordance with the law on approval of the navigation and trade agreement signed between governments of Turkey and socialist Soviet Union. The bulletin was issued with the purpose of in-depth investigation of economic developments between Turkey and Soviet Russia. The bulletin consisted of contents, preamble, trade, industry and finance headlines. The bulletin provided information of numerous matters concerning both countries, such as economic solidarity, commercial operations, commercial operations in Baku and Novgorod markets, commodity groups, volumes and prices of imported and exported goods, Russian customs, foreign trade and trade routes, organizations having influence on industrial projects, industrial groups, chronological information and events about the recruitment, etc. Such information shows that the economic bulletin played a key role for commencing political and economic affairs between two countries. Starting from the national independence war during which the mechanisms of operating economic relations between two countries were shaped in accordance with the economic developments between two countries, this economic mobilization laid foundations of new political and economic affairs between two countries and political structure gained higher importance in the future. In conclusion, the bulletin of economics resulted with positive economic- political developments serving to the interests of Turkey given the fact that it provided an enjoyable sphere of study to us, economists studying the history of economics using documents on history of Turkish economy; the information reserve it contains; and enlightening very important information provided about debates and suspicious developments during the republican period of Turkish economy.

Keywords : Russia, USSR, Turkey, Period of the National Struggle, Economic Bulletin, Economy, Foreign Trade, Customs.

JEL Classification Codes : B27, N01, N40, N44, N70.

Öz

Türkiye ve Sovyetler birliği arasındaki karşılıklı ilişkiler üzerine iki ülke arasında iktisadi sorunları çözebilmek için bir Sovyet ekonomik misyonu oluşturulmuştur. Bunun üzerine bir ticaret sözleşmesi imzalanmıştır. Hemen sonrasında Rus Büyükelçiliği bünyesinde Ankara’da, gelişen iktisadi konular hakkında bilgi toplamak amacıyla bürolar oluşturulmuş ve aynı yapılanma hemen sonrasında Trabzon’da da kurularak, ticaret merkezlerinde şubeler oluşturma çabasına girmişlerdir. Bu çabalar Litvinov Protokolü ve Paris Anlaşması ile daha da olumlu bir döneme girmiştir. Olumlu süreç sonrasında 1 Nisan 1926 yılında Türkiye ile Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri’nin ittifak hükümeti arasında “*Münakıd Ticaret Ve Seyri Sefain Muahedenamesinin Tasdikine Mütedair Kanun*” bağlamında bir iktisat bülteni çıkarılmıştır. Bülten Türkiye ile Sovyet Rusya arasında gerçekleşen iktisadi konuları derinlemesine incelemek amacıyla çıkarılmış olup, bülten; içindekiler, önsöz, ticaret, sanayi ve maliye başlıklarından oluşmuştur. Bültende iki ülke arasındaki iktisadi dayanışma, ticari işlemler, Bakü ve Novgorod panayırlarındaki ticari işlemler, mal grupları, ithalat ve ihrac edilen malların kıymet miktarları, Rus gümrüğü, dış ticaret ve hangi unsurlar üzerinden gerçekleştiği, sanayi ile ilgili projelerin yönlendirilmesinde etkin olan kuruluşlar, sanayi grupları ve döneme ait kronik bilgiler ve olaylar gibi birçok konuda bilgi verildiği görülmektedir. Bu bilgilerden hareket edildiğinde, iktisat bülteni, iki ülkenin politik ve ekonomik ilişkilerinin başlangıcı olması açısından önem arz

etmektedir. İki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin ve iki ülke ekonomisinin işleyiş mekanizmalarına göre şekillendiği, milli mücadele dönemiyle başlayan bu iktisadi seferberlik, iki ülkenin ilerleyen dönemlerinde yeni politik ve ekonomik ilişkilere zemin hazırladığı ve bu unsurlardan politik yapının daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Sonuç olarak iktisat bülteni Türk iktisat tarihinde belge kullanımının iktisat tarihi çalışan biz iktisatçılara daha zevkli bir çalışma alanı sunması, içerdiği bilgi rezerviyle Türk iktisat tarihinde Cumhuriyet Dönemi gibi oldukça önemli bilgi, tartışma ve şüphelerin arttığı bir dönemi aydınlatması açısından önem arz etmekte ve uzun vadede bültende yer alan veriler dikkate alındığında bültende sözü geçen iktisadi - politik olayların Türkiye’nin lehine olacak şekilde sonuçlandığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler : Rusya, SSCB, Türkiye, Milli Mücadele Dönemi, İktisat Bülteni, Ekonomi, Dış Ticaret, Gümrük.

Acknowledgement

The original copy of this journal can be reached at *Hakkı Tarık Us Archive* by the register nr. HTU 2161.

Beyan

Bu eserin orijinaline *Hakkı Tarık Us Arşivinden* HTU 2161 numarası ile ulaşılabilir.

Önsöz

1920’li yıllara Türkiye, işgal tehlikesi altında ve Millî Mücadele Savaşı veren, tarım ve sanayi sektörü zedelenmiş, iktisadi performansı çökmüş bir durumda girerken; Rusya ise rejim değişikliği sonrası iç savaş yaşayan, ekonomik ve sosyal açıdan karışıklık içinde bulunan, büyük toprak kayıpları içinde olan bir ülke olarak girmiştir. 1920’li yılların özelliği, söz konusu iki devletin, yaşadığı sorunlar ve coğrafi yakınlıkları sebebiyle kısa süre içerisinde birbirleriyle yakın ilişki içine girmelerine ve bunu ilerletmek için çaba sarf etmeye yöneltmiştir.

Tarihsel süreçte Türkiye ve Rusya arasında var olan sorunların çözümünde her zaman karşılıklı ilişkiler önemli olmuştur. Türkiye’nin 1923-1936 yılları arasında izlemiş olduğu dış politika, üç kuvvet arasında denge sağlamaya yönelik olmuştur. Söz konusu kuvvetler; İngiltere-Fransa, Almanya-İtalya ve Sovyetler Birliği olmuştur.

Ankara ve Sovyetler Birliği arasında, ekonomik içerikli sorunları çözmek ve iki ülke arasında bir ticaret sözleşmesinin temelleri atılmak üzere bir Sovyet ekonomik misyonu oluşturulmuştur. Bu misyon üzerine bir ticaret sözleşmesi hazırlanmıştır. Ticaret sözleşmesinin maddeleri:

- *Rus-Türk limanları arasında, deniz trafiğinin ve ulaşımının düzenlenmesi,*
- *İki ülke arasında ticari ilişkilerin kurulması, gümrük otoritesinin saptanması ve iki ülke arasında yapılacak ürün alışverişinin belirlenmesi, (Anadolu alacağı Petrol ve petrol ürünleri, pamuklu bez ve çeşitleri, sanayi ürünlerine karşılık Rusya’ya buğday ve hayvan temin edecektir.)*
- *Batum-Bakü üzerinden İran’a gönderilecek Türk kökenli malların transit geçişinin düzenlenmesi,*
- *Türkiye’de tarım, sanayi, madencilik ve ormancılığın yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesinin yanı sıra ulaşım ağlarının ve limanlarının yapımında, Anadolu’ya gönderilecek Rus teknisyen ve uzmanlardan yararlanlandırılması konusunda uzlaşmanın sağlanması*

olarak belirlenmiştir¹.

Türkiye ve Sovyet Rusya arasındaki iktisat temelli sorunlarla başa çıkabilmek için “Ankara’da Rus Büyükelçiliği bünyesinde Anadolu’da ekonomik araştırmalar yapan bürolar kurularak, ülkenin doğal zenginlikleri, ziraatçıların, çiftçilerin durumu ve tahıl üretimi hakkında bilgi edinirken, diğer taraftan, imtiyaz istemek için Anadolu’da bulunan

¹ Sükran Yavuz, Bige, “Türk Kurtuluş Savaşı Yıllarında Uluslararası Rekabet Alanı Olarak Transkafkasya ve Türkiye’nin Ekonomik İlişkileri (13 Ekim 1921 Kars Antlaşması Sonrası)”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, No. 4 Yıl: 2/2003, s. 101-158.

yabancı sermayedarlar hakkında bilgi toplamışlardır. Ankara’da kurulan Rus Ekonomi bürosunun Trabzon’da büroları bulunan Rus kooperatif şirketleri de Türkiye’nin ekonomik durumu hakkında bilgi toplayacak ve Anadolu’nun belli başlı Ticaret merkezlerinde en kısa sürede şubeler açacaklardır”². Bu gelişmeler Türkiye ve Sovyet Rusya arasındaki iktisadi seferberliğin 13 Ekim 1921 yılında yapılan Kars Antlaşması ile başlayıp devamında da tam hızla devam ettiğini göstermektedir. Böylece 1929 yılına gelindiğinde, Türk Sovyet ilişkileri Türkiye’nin Litvinow Protokolüne katılmasıyla ve 1925 Paris Antlaşmasının 1929 yılında imzalanan bir protokol ile 2 yıl uzatılması ile daha da olumlu bir döneme girmiştir.

Türkiye’nin Sovyet Rusya ile başlatılan bu iktisadi seferberliği ve devamında 1 Nisan 1926 yılında, “Türkiye Cumhuriyeti ile Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihadı Hükümeti arasında münakit ticaret ve seyrisefain muahedenamesinin tasdikine mütedair kanun”³ bağlamında “İktisad Bülteni” çıkarılmıştır. Söz konusu eserin Osmanlıca orijinal haline, Hakkı Tarık Us arşivinden “HTU 2161” numarası ile ulaşılabilir.

İncelememiz ve araştırmalarımız sonucunda, çıkarılan bu bültenin Türkiye ve Sovyet Rusya arasındaki söz konusu iktisadi seferberlik sürecinde iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu etkilediği görülmüş ve bahsi geçen dönemde iki ülke arasında önemli ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda söz konusu bültenin tercüme edilmesi hem iktisat tarihi yazını zenginleştirmek hem de Türk-Rus ilişkilerini anlamak açısından gerekli görülmüş. Bültenler özünde, iktisadi faaliyetleri periyodik olarak duyurmak amacıyla hazırlanan duyurulardır. Aylık, haftalık olabileceği gibi, önemli olayları hatırlatılması amacıyla da çıkarılabilmektedirler.

1 Nisan 1926 yılında İstanbul’da, Nisan ayında, Aylık mecmua (Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri ittifadının Ticaret-i Hariciye Türkiye mümessilliği tarafından Neşr olunan) olarak çıkarılan “İktisat Bülteni” içindekiler, önsöz, ticaret, sanayi ve maliye başlıkları altında Türkiye ile Sovyet Rusya arasında gerçekleşen iktisadi konuları derinlemesine incelemek amacıyla çıkarılmıştır. İktisat Bülteni Türkiye tarafından çıkarılmış olup iki ülkenin birbirlerine mal satışından ve piyasa menfaati yerine, iktisadi faaliyetler de iki ülkenin birbiriyle olan dayanışmasını esas almıştır.

Bültende ilan şartları ve abonelik ücretlerinin açıklandığı ilk söz sonrasında, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında 1924-1925 senesinde meydana gelen ticari işlemler açıklanmıştır. Bu bağlamda, iki ülke arasında cereyan eden ithalat ve ihracat ilişkileri rakamsal olarak da verilmiştir. Söz konusu ithalat ve ihracat hareketlerinin Kafkas hududunda yapılması önemlidir. Zira bu hudut “Anadolu’dan Batum’da sahil şeridinde olan

² a.g.e. s. 9.

³ Detaylı bilgi için bkz.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunibmmc010/kanunibmmc010/kanunibmmc01001874.pdf>, 28.02.2018.

*noktada İran ülkesinin hududuna gelen ve Rusya ülkesine ulaşan hudud sınırı*⁴ olarak tanımlanmıştır. Kafkas sınırda yapılan ihracat ve ithalat işlemlerinin rakamlarının bir yıl sonunda hububat dışında artış gösterdiği görülmektedir. Bunun sebepleri olarak, özel izinsiz ithal edilebilecek mal listesine, Türk milli ürünlerinin konulması ve bu ürünlerin ithali, Bakü ve Nijeni Novogorad panayırının da yapılan ticari ilerlemeler ile ilgilidir. Bülten’in ilerleyen bölümlerinde ithalatın malın niteliğine göre kıymetini açıklamışlardır.

Bültende mal grupları üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar; Kafkas (Rus) gümrüğünden geçen mallar, Türkiye dışında ve transit işlemleri sonucu geçen mallar ve Türkiye’de satışı yapılmak üzere ticaret müessesesinden geçen ithalat malları ve kıymetleridir.

Sanayi ürünleri, tarım, gıda ürünleri, tıp malzemeleri, canlı hayvan... başlıkları altında ithal ve ihraç edilen malların kıymet miktarları tablolar yardımı ile açıklanmıştır. Bu ürün grupları içinde Rus (Kafkas) hududu aracıyla yapılan ihracatın en fazla; petrol ürünleri ve çimento olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, iki devlet arasında iktisadi seferberliğin bir yıl içerisindeki gelişiminin yanında, Türkiye’nin tarım ağırlıklı bir üretim yapısına sahip olduğu, yine Türkiye’nin tarımsal ürünlerinin ihracatının yaklaşık 1/3’ünü Sovyet Rusya’ya yönlendirdiği, yapılan ticari işlemlerde özel izin kullanımının kaldırılmasının iki ülke arasındaki ticari faaliyetleri önemli ölçüde canlandırdığı, dönem sonunda iki ülke arasında gerçekleşen ticari faaliyet rakamlarının birbirine gittikçe yaklaştığı; bültende iki ülke arasında ticari ilişkilerin 4’er aylık dönemlerle ele alınarak satıldığı görülmektedir. Söz konusu bilgilere ek olarak istatistiki veriler tablolar yardımı ile açıklanmıştır.

Çalışmada ayrıca Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri ittifadının Harici Ticareti de 4 unsur üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Bunlar; resmi devlet daireleri ve Ticaret Komiserliği tarafından meydana gelen Teşebbüslerin Teşkilatı, Kooperatif Teşkilatı, muhtelif şirketler ve yabancı firmalar ve hususi teşkilat ve şahıslar olarak sayılmıştır. Bu unsurlar içerisinde Sovyetlerin en büyük harici ticaret işlemlerinin devlete ait teşkilat tarafından gerçekleştiği tablolar yardımı ve burada yer alan rakamsal verilerle açıklanmıştır. Ayrıca 1925 yılının ilkbaharında, Sovyetler Birliği’nin buğday ithal etmek zorunda kalışı ve bununla ilgili rakamlar açıklanmıştır. Sovyetler Birliği’nin buğday ithalatına rağmen, tarım ve sanayi ürünleri ihracatının bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. Bültende ithalat noktasında da yine önemli tespitlerde bulunulmuştur. Özellikle ithalatta ilk sırayı hammadde, ikinci sırayı da gıda maddeleri almıştır. Büyük devlet sanayi üretiminin bu dönemde oldukça büyük bir atılım yaptığı verilen rakamlarda görülmektedir.

Bültende sanayi ile ilgili projeleri yönlendiren “*Promplon*” isimli bir kuruluşun verdiği bilgiler doğrultusunda, bankaların sanayiye vermiş olduğu kredilerin yaklaşık 2 kat artış gösterdiği, 1923, 1924 ve 1925 yıllarına ait rakamlarla ifade edilmiştir. Bültende ayrıca,

⁴ Nakiboğlu, Aslıhan, “Osmanlı Maliyesinde Süreklilik ve Değişim: Rüsûmat Emaneti”, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2011.

150 en büyük tröst ve 12 sendika ile yapılan satış işlemlerinin gelecekte sanayi mallarının talebini artıracak tahmin edilmiştir. Bu tahminlere rağmen sanayi mallarına olan talebin bir kısmının yerine getirilmediği de ifade edilmiştir. Söz konusu sanayi grupları sırasıyla aşağıdaki gibi sıralanmış ve açıklanmıştır.

Kömür Sanayi: Bu grupta özellikle farklı tür kömür cinslerinin (kok-maden kömürü) piyasada rekabeti maden kömürü satışını olumsuz etkilemiştir. Bu sebeple çeşitli dönemlerde, üretim programları düzenlenmiş, dönemlere göre farklı işçi sayıları üretimde kullanılmıştır. Bültende çeşitli dönemlere ait kömür üretim rakamları tablolarda gösterilmiştir.

Petrol Sanayi: Petrol faaliyetlerinden, 1925 ile 1926 arasında bir önceki yılın rakamlarını göre artış görülmüştür. Fakat bu artış iç ve dış piyasa talebini karşılamaya yetmemiştir.

Adi Maden Sanayi: Bu sanayi grubuna talep artışının olması, büyük sanayi şubelerinin desteklenmesi ve sanayi için yapılan inşaat faaliyetleri sebebiyle olmuştur. Bültende sanayi ve maden mıntıkları ve bürolarında cereyan eden üretim rakamları tablolarla gösterilmiştir.

Pamuk Mensucatı: Pamuk mensucatı (dokuma) sanayinin açılışı özellikle mevcut faaliyette bulunan fabrika ve tesisatın arttırılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bültende iplik, imal edilmiş mensucat, ince çuha, kaba çuha gibi başlıklar altında 1923-1925 arası imalat rakamları tablolarla ortaya konulmuştur. Ayrıca bültende, kenevir mensucat gelişiminin daha ucuz olan pamuk mensucatı yüzünden piyasadaki rekabete engel olduğuna değinilmiştir.

Bültende pñomatik mamulatına artan bir talebin olduğu ve bunun için yeni fabrikalar tesis edilmeye başlandığı ifade edilerek; kauçuk, lastik ürünleri ile ilgili rakamsal veriler tablolarda gösterilmiştir. Buna ek olarak kâğıt imalatı için yeni fabrikaların kurulması gerekliliği ve kundura sanayisinin imalatının önemli derecede artış gösterdiği bültende kendine yer bulmuştur. Gıda sanayisi ile ilgili tablolardaki rakamlara göre bu gruba talebin yeterli oluşu, üretiminin artmasına sebep olmuştur. Müskirat (alkollü içki) sanayisinde rakamlar, votka imalatının bu gruba yönelik artışının sebebini oluşturmuştur. Bültende büyük sanayi şubelerinin birçoğunda, üretim toplamının bir önceki yıla göre artış gösterdiği tespit edilmiştir. Üretimin Savaş öncesi dönemden daha yüksek oranlarda bir gelişme gösterdiği ve birçok sanayi şubesinin bu süreçte ihya olduğu ve özellikle istihdam konusunda çok fazla sıkıntı yaşanmadığı görülmektedir. İstihdam edilen eleman konusunda sıkıntı yaşanmadığının en önemli göstergesi de yine tablolarda dönemler itibariyle yer alan rakamlardan anlaşılmaktadır.

Rakamlar sene içerisinde kullanılan, işçi sayısının her ay sürekli artış gösterdiği yönündedir. Büyük Sanayi işletmeleri üretim sürecinde istihdam ettikleri elemanlardan daha yüksek verimlilik sağlayabilmek için müşterek mukaveleler usulü uygulanması, her işçiye hizmeti ölçüsünde ücret ödenmesi, fazla mesai saatlerini arttırmak gibi önlemler almışlardır.

Bu önlemler sayesinde üretimde işgücünün verimliliği artmış ve bu durum tablolar yardımıyla gösterilmiştir.

Ayrıca bültende, Sovyetler Birliği’nin Devlet Bankası’nın Evrakı Nakdiye ihraç şubesi Mart bilançoları da yer almıştır. Burada devlet banknotlarının birim karşılaştırılmasının yapılmış olduğu “Çerovens” olarak ifade edildiği nominal kıymetinin 16 Rubleye denk geldiği açıklanmıştır. Devlet bankalarının altın sikke darbına yetkilerinin olduğu ve bir altın çenovensin saf altın muhtevasının 119,4826 gram olduğu açıklanmış ve devlet bankasının banknot miktarındaki artış ve azalışı gerçekleşmesi bir bilanço yardımıyla gösterilmiştir. Devlet bankasının dönemler itibariyle kredi ihtiyacını yeni banknot ihracına gerek kalmadan yapmıştır. Bültenin kronik başlığında bu dönemdeki tarihi bilgiler ve olaylara ait bilgiler keşfedilmiş, bir araya getirilmiş ve okuyucuya sunulmuştur. Bu konular şöyle sıralanmıştır:

- *Kirivoyrak şehrinde elektrik santrali kurulması,*
- *Ukrayna köylerde de son 3 yılda 200 elektrik istasyonunu kurulması,*
- *Donez havzasındaki kömür üretimi,*
- *Softurg flüt (Sovyet Ticaret filosunun) Arfonzol-Marmansk, Leningrad-Londra-Leningrad-Hamburg.....vb. arasında bir senede işleyecek hat isimleri,*
- *Şeker pancarı üretimi için ziraat komiserliğinin vereceği kredinin artış göstermesi,*
- *Türkistan’daki pamuk ziraat sahasının bir önceki yıla göre artış gösterdiği,*
- *Volga sahasında yapılan jeolojik araştırmaların sonuçları açıklanması,*
- *1926 yılında ilim akademisinin yapacakları,*
- *Leningrad’da kurulacak olan 3 yeni mensucat fabrikası ve mazot tutarı açıklanması,*
- *Ziraat komiserliğinin belirlediği muntikalar ve tohumluk kullanımı,*
- *Sovyet İttihadına açılacak olan Ecnebi kredileri ve bu kredilerin kullanım alanları,*
- *Satın alınan mal grupları,*
- *Satılan mal grupları*

... vb. hakkında bilgiler verilmiştir.

Millî mücadele döneminin başlarında kurulmaya başlayan Türk-Sovyet ilişkileri iki ülkenin gelecekteki politik ve ekonomik ilişkilerinin de başlangıç olması açısından önemli olmuştur. Bu gelişmenin en önemli sonuçlarından biri olan “Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihadının Ticaret-i Hariciye-i Türkiye Mümessilliği” tarafından 1926 yılında çıkarılan “İktisad Bülteni” Türkiye ve Sovyet Rusya’nın 1923-1925 yılları arasında kurulan Ticaret ilişkileri ve iki ülke arasındaki genişleyen mal mübadelesi hacmi hakkında oldukça önemli bilgiler açıklamıştır.

Bu bilgilerden hareketle İktisat Bülten’inde iktisat tarihi açısından oldukça önemli bazı konuları başlıklar halinde sıralamak mümkündür:

- *Bülten, Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri en önemli gümrüklerden biri olan Rus (Kafkas) Gümrüğü’nün bu dönemde de Türk-Sovyet İktisadi ve Ticaret ilişkilerini şekillendirdiği ve bu gümrüğün iki ülke arasındaki çeşitli mal grupları mübadelesinde ithalata ve ihracata oldukça önemli etkilerde bulunduğunu tablolar ve rakamlarla ifade etmiştir.*
- *Bülten, Türkiye-Sovyet Rusya arasındaki iktisadi gelişmelerin nasıl oluşturulduğunu, bu birlikteliğin ana hatlarının ticaret, sanayi, ziraat ve kooperatif sahalarındaki tecrübeleri ve teşebbüsleri hakkında bilgiler vermektedir.*
- *Bülten, Türkiye’nin ve Rusya’nın iktisadi yapısının analizine yardımcı olmayı amaçlamıştır.*
- *Bülten, iki ülke arasında gerçekleşen dış ticaret ilişkilerinin ithalat ve ihracat bilgilerini bu iki gruba dahil mal grupları açısından ayrıntılarıyla hem dönemler itibarıyla hem de rakamsal bilgilerle okuyucuya aktarmaktadır.*
- *Bülten, Türkiye iktisat tarihinde iktisadi ölçülere göre yapılan dönemlendirmeye göre devrim ve savaş yılları sonrasında açık ekonomi koşullarına denk gelen Türkiye ekonomisinin yeniden inşa dönemindeki Türkiye-Sovyetler Rusya arasındaki iktisadi ilişkileri iktisadi boyutuyla okuyucuya aktarmaktadır.*
- *Bülten, bu dönemin tarihi bilgileri ışığında olaylara artı bilgiler de katarak bir araya getirilmiştir.*

1926 yılında çıkarılan iktisat bülteni sayesinde Türk-Sovyet iktisadi ilişkilerinin iktisadi gelişmelerin doğrultusunda ve iki ülke ekonomisinin işleyiş mekanizmalarında meydana gelen değişimlere göre şekillendiği, milli mücadele döneminde başlayan iki ülke iktisadi seferberliğinin ilerleyen dönemlerin politik ve ekonomik ilişkilerine zemin hazırladığı, iki ülke arasındaki mal mübadelesi hacminin oldukça önemli olduğu, yapılan iktisadi faaliyetlerde Sovyetlerin iktisadi ve ticaret ilişkilerinde Türkiye üzerinde bir hakimiyet kurmaya çalıştıkları, fakat Türkiye’nin bu ülkeyle ilişkilerini belirle bir dengede korumaya çalıştığı, iki ülke arasındaki iktisadi ve siyasi ilişkiler arkasında daha çok politik unsurların önem taşıdığı öğrenilmiştir.

Türk iktisat tarihi açısından belge kullanımının iktisat tarihi alanında çalışma yapan bilizlere tarih araştırmasını mümkün kılması ve bu belgenin içerdiği bilgi fonları sayesinde, literatüre kazandırmak iktisat tarihi yazını için son derece önem arz etmektedir. Bu eser sayesinde, oldukça önemli ve üzerinde tartışma ve şüphelerin yoğunlaştığı bir dönem olan Cumhuriyet Dönemine ilişkin analizlerin daha sağlıklı yapılabilmesi amaçlanmış ve bu niyetle söz konusu eser Türkçeye kazandırılmıştır. Umarız hem iktisat tarihi hem de diplomasi tarihi açısından önem taşıyan bu ve benzeri eserler, araştırmacıların yollarını aydınlatır. Bu alanlarda çalışma yapan, beklentileri olan, fayda uman herkese yardımcı olması dileklerimizle...

Künye

İktisâd Bülteni

Aylık Mecmû‘a

**Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’nın Ticâret-i Hâriciye-i Türkiye
Mümessilliği Tarafından Neşr Olunur**

Münderecât

İlk Söz

I- Ticâret:

II- Sanâyi’:

Büyük Devlet Sanâyi’i İstihşâli

III- Mâliye:

1- Devlet

IV- Kronik

Numara: Sene 1-1

İstanbul: Nisan-1926

Numero: 1

Nisan 1926

Muhterem Kâri’lerimize

İlk Söz

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’nın iktisâdî hayâtından bâhis Türkçe olarak neşre başladığımız bu mecmû‘anın ilk nüshasında maksad ve vazîfelerimiz hakkında bazı îzâhâtta bulunmağı pek lüzumlu add ediyoruz. Gâyemiz, Türkiye ile S.S.C.İ. arasında iktisâdî müşâreket imkânlarını tevsi‘ etmek ve derinleştirmektir.

İktisâdî müşâreket mefhûmu “müsâ‘id ticârî münâsebât” mefhûmundan daha şümûllü bir ma‘nâyı ifâde eder. “Müsâ‘id ticârî münâsebât” “gün”ün îcâblarından “ân”ın menfa‘at veya zararlarından müteessir olur. Buna mukâbil “İktisâdî müşâreket” iki memleketin istihsâl kuvvetlerinin yekdiğerini devâmlı ve mütekâbil bir sûrette itmâm etmesi demektir. Her iki memleketin istihsâl kuvvetleri ne kadar inkişâf etmiş ise iktisâdî müşâreket de o nisbette geniş ve fa‘âl olabilir. Bu sâyede ise birbirinden istifâde eden iki piyasanın menfa‘atleri yerine yekdiğerleriyle tesâdümlenmeyen ve etmek ihtimâli olmayan, bi’l-aks birbirine mütekâbil hizmetlerde bulunan iki iktisâdî uzviyet kâ‘im olur. Bu nokta-i nazardan hareket ederek bir memleketin diğerk memlekete hangi mâlları satabileceğini değil belki iki memleket iktisâdîyâtının birbirine istinâd edeceği cihetle in ta‘yini daha büyük bir ehemmiyeti hâizdir. Bunu ta‘yîn edebilmek için ise her iki memleketin iktisâdîyâtını tedkîk ve inkişâfının seyrini ta‘kîb etmek lâzımdır. İşte S.S.C.İ.-Türkiye Ticâret-i Hâriciye Mümessillîği, bu mecmû‘a ile Türk dostların Sovyet İttihâdı’nın iktisâdîyâtını tedkîk etmek arzusularına nâçiz yardımda bulunmağı istihdâf ediyor. İktisâdîyâtımızın tezahüratını, inkişâfının esâs hatlarını, ticâret, sanâyi‘, zirâ‘at ve kooperatif sâhalarındaki tecrübelerimizi, teşebbüslerimizi mecmû‘amıza mevzû‘ ittihâz edeceğiz. Hiç şübhesiz bu miyânda S.S.C.İ. iktisâdî teşkilâtının Türkiye’deki fa‘âliyeti hakkında da mufassalan ma‘lûmât vereceğiz. “İktisâd Bülteni” Türk dostlarımıza âiddir. Onların teveccühlerinden emîniz.

İ‘lân Şartları:

	Bir Senelik	Yarım Senelik	Yalnız Bir Def‘a
Bir Sahîfe	150 Lira	85 Lira	10 Lira
Yarım Sahîfe	85 “	50 “	12 “
Çeyrek Sahîfe	50 “	35 “	8 “

Senelik abonesi üç liradır.

İdâre-hânesi: Beyoğlu, Sovyet Hân

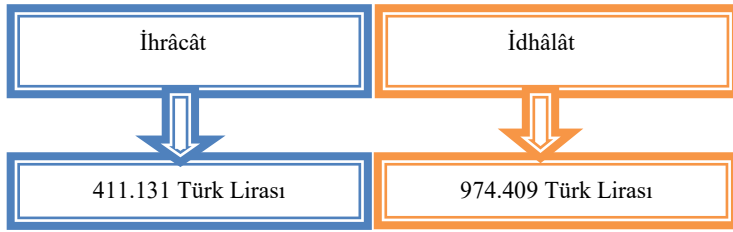
S.S.C.İ. ile Türkiye Arasında 1924-1925 Senesi Zarfında Cereyân Eden Mu’âmelât-ı Ticâriye

(1 Teşrîn-i Evvel 1924 ilâ 30 Eylûl 1925)

1- Umûmî Mu’âmelât-ı Ticâriye

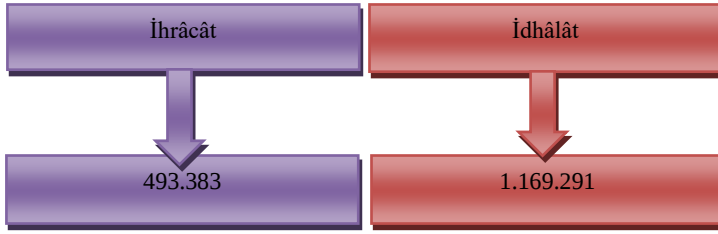
Geçen sene-i mâliye (sene-i hesâbiye) zarfında S.S.C.İ.’n Türkiye Ticâret Mümessilliği’nde kayd edilen, ihrâcât ve idhâlât emti’asının umûmî kıymeti 8,987,710.60 lira Türk evrâk-ı nakdiyesine bâliğ olmaktadır.⁵ Bu yekûna Kafkas Hudûdu tarikiyle cereyân eden mu’âmelât-ı ticâriyenin yekûnu ile eşhâs-ı husûsiyenin gönderdiği yâhûd aldığı emti’anın kıymeti -faturaları Ticâret Mümessilliği’nde kayd edilmediğinden- katılmamıştır; yalnız İstanbul’da icrâ-yı fa’âliyet eden Sovyet mü’essesât-ı iktisadiye şu’belerinin idhâl ve ihrâc ettiği emti’anın kıymeti dâhildir. Bu miyanda mezkûr mü’essesât-ı iktisadiye şu’belerinin satmak üzere memâlik-i sâ’ireye gönderdiği yâhûd diğer yerlere gönderilmek üzere transitta sattığı emti’a dahi vardır.

Bu erkâmı ziyâde tamâmlayacak lüzûmlu tafsîlâtı da aşağıda göstermeğe gayret edeceğiz. Bu yekûna; 6.349.609 Türk evrâk-ı nakdiyesine bâliğ olan ihrâcâtımız ve 2.638.101 Türk evrâk-ı nakdiyesine bâliğ olan idhâlâtımız derc edilmiştir. Hesâbın nâ-tamâm kalmaması için, Ticâret Mümessilliği’imizden geçmeksizin Kafkas Hudûdu tarikiyle yapılan mu’âmelât-ı ticâriyenin kıymetini de kayd etmek zarûret, vardır. On ay zarfında bu yekûnun bâliğ olduğu rakamlar şunlardır:

Eğer bir seneyi doldurmamıza lâzım gelen iki ay için şehri mu’âmelât-ı ticâriyenin vasatîsini ilâve edersek bâlâdaki erkâm şu sûretle tebeddül eder:

⁵ Orijinal Dipnot: “[*] Bütün hesâblar âtîdeki cedvele nazaran yapılmıştır: 1 İngiliz Lirası= 8.50 Türk Evrâk-ı Nakdiyesi; 1 Amerikan Doları= 1.75 Türk Evrâk-ı Nakdiyesi; 1 Ruble= 0.90 Türk Evrâk-ı Nakdiyesi”

Bu tashîhâtın ilâvesiyle Türkiye ile ettiğimiz mu‘âmelât-ı ticâriyenin hey‘et-i umûmiyesi şöyle bir şekil alır:

	İhrâcât	İdhâlât	Yekûn
Ticâret Mümessillîği‘nden Geçen	6.349.609	2.638.101	8.987.710
Mukayyed olmayan husûsî idhâlât		156.604	156.604
Kafkas Hudûdu tarîkiyle yapılan mu‘âmelât	493.383	1.169.291	1.662.673
Yekûn	6.842.991	2.963.996	10.806.987

Hubûbât ihrâcâtı müstesnâ olmak üzere Ticâret Mümessillîği‘nin Türkiye‘deki mu‘âmelât-ı ticâriyesinde, geçen sene-i mâliye zarfında daha evvelki seneye nisbetle %75,9 bir tezâyüd mevcûd olup, ihrâcât %107, idhâlât %28,8 yükselmiştir.

Bu umûmî neticelerden sonra idhâl ve ihrâc ettiğimiz mevâddın kıymet ve mâhiyetinin tedkikine geçelim:

2- İdhâlât

Türkiye‘den Sovyet İttihâdı‘na

Evvelen şunu kayd edelim ki, Türkiye‘den S.S.C. İttihâdı‘na vâki‘ olan idhâlât kıymetinin bâliğ olduğu 2.638.101 liralık yekûnda -Kafkas Hudûdu tarîkiyle yapılan idhâlât hesâbdan hâric olmak üzere- müsâ‘ade-i mahsûsa ile yapılan idhâlât 1.456.747 (%55,2), müsâ‘ade-i mahsûsasız yapılan idhâlât 1.181.354 (%44,8) liralıktır. Geçen sene-i mâliye ve evvelki sene-i mâliye zarfında müsâ‘ade-i mahsûsasız yapılan idhâlâtı mukâyese etmek ehemmiyetli neticeler vermez. Çünkü 1923-24 senesinde müsâ‘ade-i mahsûsasız idhâlât ancak senenin son iki ayı zarfında yapılmaya başlanmıştır. Bu sûretle müsâ‘ade-i mahsûsasız idhâlât hakkındaki kararın ilk senesinde, müsâ‘ade-i mahsûsa alınmadan idhâl edilen emti‘anın yekûnu Türkiye‘den yapılan bütün idhâlâtın nısfını bulmuştur. Neticenin böyle olmasına iki sebep icrâ-yı te‘şîr etmiştir: 1) Müsâ‘ade-i mahsûsasız idhâl edilebilecek emti‘a listesine Türk mahsûlât-ı milliyesinin başlıcaları idhâl edilmiştir. 2) Bu mahsûlâtın idhâli, (Bakü) ve (Nijeni Novogorod) panayırlarında yapılan mu‘âmelât-ı ticâriye ile ehemmiyetli bir derecede âlâkadârdır. Ticâret Mümessillîği‘nde kayd edilen müsâ‘ade-i mahsûsasız idhâlâtın, gönderenlerin mâhiyetine göre tasnîfi ber-vech-i âtî arz olunur:

(S.S.C.İ.) Müsâ‘ade-i Mahsûsa Alınmadan Yapılan İdhâlâtın Türk Evrâk-ı Nakdiyesi Üzerinden Cedveli

Gönderenler	Sovyet Mü‘essesât-ı İktisadiye Şu‘beleri	Rus-Türk	İdhâlât-ı Husûsiye	Yekûn
Teşrîn-i Evvel	-	-	4729	4729
Teşrîn-i Sâni	69998	-	60502	130500
Kânûn-ı Evvel	-	-	6694	6694
Kânûn-ı Sâni	57238	-	18272	75610
Şubat	31285	4425	35936	71646
Mart	14082	7787	137409	159878
Nisan	57910	-	40626	98342
Mayıs	147551	25047	49322	231934
Haziran	44621	33489	36957	115067
Temmuz	114035	-	23365	137390
Ağustos	100934	-	9187	110121
Eylül	11155	7459	30828	39449
Yekûn	649308(648802?)	88207(78207?)	453829(453827?)	1181154(1191344?)

Müsâ‘ade-i mahsûsasız idhâlât hakkındaki karârdan en fazla istifâde edenler Sovyet mü‘essesât-ı iktisâdiye şu‘beleri olup bunların idhâlâtı müsâ‘adesiz idhâlâtın %55’ini teşkil etmektedir. Rus-Türk Şirketi’nin idhâlâtı %7,4’ünü teşkil ediyor. Husûsî ise %37’ye bâlîğ

oluyor. Ticâret Mümessillîği'nin dâ'ire-i şümûlüne âid hudûdlarda cereyân eden mu'âmelât-ı ticâriye yukarıdaki netîceleri vermiştir. Kafkas Hudûdu tarîkiyle yapılan bütün idhâlât saten müsadde-i mahsûsaya lüzûm görûlmeden yapılmaktadır yukarıda bildirdiğimiz adedlere bu vechile geçen sene-i mâliye zarfında müsâ'ade-i mahsûsasız yapılan idhâlât, 3.963.996 liradan ibâret olan idhâlât-ı mumumiyenin 2+1/2 milyon lirasını teşkil etmiş ya'nî %63'ten biraz fazlasına bâlîğ olmuştur. Bu icmâlden, müsâ'ade-i mahsûsasız idhâlât hakkındaki karârın fi'ilen tatbîkinin ilk senesi Türkiye'den olan idhâlât ticâretimizin inkişâfına, idhâlâtı iki misli tezyîd etmek sûretiyle, yardım etmiş olduğu netîcesini çıkarabiliriz.

Şimdi idhâlâtımızın kıymetini emti'anın mâhiyetine göre takdîr edelim. Bu husûsta, elimizdeki mevâddı âtîdeki üç zümreye ayırarak tedkîk eylemeği münâsib görüyoruz:

- 1) Türkiye'de mübâya'a edilerek Ticâret Mümessillîği mü'essesâtından geçen idhâlât emti'ası.
- 2) Ticâret Mümessillîği mü'essesâtı tarafından Türkiye hâricinde veya transitte mübâya'a edilen idhâlât emti'ası.
- 3) Kafkas Hudûdu tarîkiyle geçen emti'a.

Birinci zümre âtîdeki cedvelde gösterilmiştir:

1) Türk Mahsûlâtı:

1) Sanâyi'e Âid Mevadd-ı İbtidâiye:

A- Gayr-ı ma'mûl ve nîm-ma'mûl deri 136.966 Türk Lirası

B- Sisam 107.558 " "

P- Gül yağı 11.250 " "

T- İpek Tohumu (?) 7.112 " "

S- Balmumu ve sâ'ire 3.858 " "

Yekûn 266.481 " "

2) Sanâyi' Levâzımı:

A- Palamut 360.148 Türk Lirası

B- Palamut hulâsası 234.848 " "

P- Mevâdd-ı mülevvine 303 " "

Yekûn 606.299 " "

3)Mevâdd-ı Gıdâiye:

A- Zeytin Yağı 24.204 Türk Lirası

B- Zeytin 45.656 " "

Yekûn 69.860 " "

4) Meyve ve Mevâdd-ı Sükkeriyye:

A- Portakal 246.414 Türk Lirası

B- Limon 53.220 " "

P- İncir 44.518 " "

T- Fındık, Fıstık ve sâ'ire 15.292 " "

S- Kuru Üzüm 2.916 " "

C- Keçiboynuzu 2.554 " "

Yekûn 364.914 " "

Türkiye Hâricinde Transitte Mübâya'a Eylediğimiz Emti'a Âtûdeki Cedvelde Gösterilmiştir

2) Türkiye Hâricinde Yâhûd Transitte Mübâya'a Edilen Emti'a:

1) Âlât-ı Sınâ'îye ve Nakliye:

A- Makineler ve Aksâmı 55.695 Türk Lirası

B- Otomobil Levâzımı 9.308 " "

P- Peynircilik Âlâtı 2.217 " "

T- Balıkçılığa Mûte'allik Edevât 38.547 " "

S- Böcekâne Levâzımı 1.699 " "

C- Sâ'ire 270 " "

Yekûn 107.736 " "

2 Sanâyi'e Âid Mevâdd-ı ibtidâiye ve Nîm-ma'mûl Masnû'ât:

A- İpek Tohumu 233.906 Türk Lirası

B- Sigara ve sâ'ir Nev' Kâğıd 160.293 " "

P- Deri 78.378 " "

Yekûn 473.477 " "

3) Sanâyi‘ Levâzımı:

A- Mevâdd-ı Debbâğiye 10.215 Türk Lirası

B- Müstahsalât-ı Kimyeviye 874 " "

Yekûn 11.089 " "

4) Mevâdd-ı Gıdâiye:

A- Şeker 219.158 Türk Lirası

5) Meyve ve Mevâdd-ı Sükkeriye:

A- Portakal ve Limon 223.256 Türk Lirası

B- Müstemlekât Emti‘ası 82.119 " "

Yekûn 305.375 " "

6) Mevâdd-ı Tıbbiye: 28.940 Türk Lirası

7) Galanteri: 164.261 " "

8) Sâ‘ire: 21.493 " "

3) Kafkas Hudûdları Tarîkiyle Yapılan İdhâlât

1) Sanâyi‘e Âid Mevâdd-ı İbtidâiye:

A- Ham Deri 8.924 Türk Lirası

P- Yün 27.918 " "

T- Pamuk 25.615 " "

Yekûn 62.480 " "

2) Levâzım-ı Sınâ‘iye:

A- Mirobolan(?) (Halîle) 903 Türk Lirası

B- Mevâdd-ı Hâşebiye 1.310 " "

Yekûn 2.213 " "

3) Mevâdd-ı Gıdâiye ve Kiyâh:

A- Tereyağı 14.918 Türk Lirası

B- Peynir 54.158 " "

P- İç yağı 1.223 " "

T- Hubûbât 63.969 " "

S- Ot 37.110 " "

C- Saman 787 " "

Ç- Yumurta 148 " "

H- Zeytin yağı 2.628 " "

H- Taze sebze 10.214 " "

D- Zeytin 59.093 " "

Z- Havyar 2.370 " "

R- Kahve 1.060 " "

Z- Balık 17.404 " "

Yekûn 261.716 Türk Lirası

4) Canlı Hayvânât-ı Bakariye ve Ganemiye 428.555 Türk Lirası

5) Meyve ve Mevâdd-ı Sükkeriye:

A- Portakal ve Limon 60.974 Türk Lirası

B- Fındık 6.039 " "

P- Kuru Üzüm 11.377 " "

T- Helvâ 60 " "

Yekûn 78.450 " "

6) Sünger Taşı: 46.580 Türk Lirası

7) Emti'a-i Sâ'ire: 33.441 Türk Lirası

Birinci dereceyi canlı hayvânât idhâlâtı işgâl etmekte olup, hudûdlardan yapılan idhâlâtın umûmî yekûnu olan 974.409 Türk Lirası'nın 428.555'ine ya'nî %44'ü gibi ehemmiyetli bir adede balıp olmaktadır.

İkinci dereceyi, ihtimâl hudûd boyunda mübâdele sûretiyle yapılan; mevâdd-ı gıdâiye ve kıyâh idhâlâtı işgâl ediyor. Bu zümrenin umûmî kıymeti 261.716 Türk Lirası ya’nî %26,8’dir. Levâzım ve ham mevâdd-ı sinâ’iye idhâlâtı, beklenilebileceği gibi ancak 64.693 Türk Lirası’na ya’nî %6,6’ya bâliğ olmaktadır. Bu grupta en ehemmiyetli mevki’in yün ve pamuğa isâbet ettiğini de kayd etmek lâzımdır.

Meyva ve mevâdd-ı sükkariye idhâlâtına da ehemmiyetsiz bir derece isâbet etmekte olup bunların yekûn-ı umûmîsi de ancak 78.450 lira ya’nî %8 mikdârındadır. 10 ay zarfında yapılan 46.580 Türk Lirası kıymetinde sünger taşı idhâlâtı şâyân-ı ehemmiyettir.

3- İhrâcât

(Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’ndan Türkiye’ye)

Bâlâda kayd ettiğimiz gibi Ticâret Mümessillîği’ne merbût S.S.C.İ. Müessesar-ı iktisadiyesi tarafından Türkiye’ye yapılan ihrâcâtın umûmî kıymeti 6.349.609 Türk Lirası’na bâliğ olmaktadır. Kafkas Hudûdu tarîkiyle de 493.382 liralık ihrâcât emti’amız geçmiştir. Şu hâlde bütün ihrâcât yekûnu 6.842.991 Türk Lirası’na bâliğ olmaktadır. Cereyân eden ihrâcât fa’âliyetini aylara taksim edersek şöyle bir şekilde arz eder:

Senenin Nısf-ı Evvelinde	Teşrîn-i Evvel	Teşrîn-i Sâni	Kânûn-ı Evvel	Kânûn-ı Sâni	Şubat	Mart	Yekûn
Ticâret Mümessillîği’nden Geçen	479.159	243.168	489.077	289.149	340.600	498.433	2.333.586
Kafkas Hudûdu Üzerinden	22.304	34.912	54.633	52.830	45.423	39.301	249.403
Yekûn	495.463	287.080	543.710	341.979	386.023	537.734	2.582.989
Senenin Nısf-ı Ahirinde	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Yekûn
Ticâret Mümessillîği’nden Geçen	361.448	390.432	568.379	742.001	451.900	1.501.863	4.016.23
Kafkas Hudûdu Üzerinden	23.855	63.158	33.511	41.225	41.115	41.115	243.979
Yekûn	385.305	453.590	601.890	783.226	493.015	1.542.978	4.260.002

Görüldüğü vechile Kafkas Hudûdu tarîkiyle yapılan ihrâcât senenin her iki nısfında da hemân hemân müsâvidir. Fakat Ticâret Mümessillîği’nden senenin nısf-ı ahirinde, nısf-ı evvelinden 1.682.437 liralık ya’nî %72 fazla emti’a geçmiştir. Bu tezâyüdü senenin nısf-ı ahirinde cereyân eden fa’âliyetin inkişâf-ı tabî’isine atf etmemiz icâb eder. Evvelce de kayd ettiğimiz gibi bu ihrâcâtın hepsi Türkiye’de istihlâk edilmiş değildir. Türkiye hâricinde 1.772.175 liralık emti’a fûrûht edilmiştir. Bu sûretle doğrudan doğruya Türkiye’ye 5.070.216 liralık emti’a ihrâc edilmiş oluyor. Geçen sene yaptığımız ihrâcât emti’a-i muhtelif zümrelerine göre derecât-ı âtiyede teşekkül etmekte idi:

İhrâc Edilen Emti'anın Kıymeti (Türk Evrâk-ı Nakdiyyesi Hesâbıyla)

Esâmî-i Emti'a	1923-924	1924-925	Türkiye'de İstihlâk Edilen Kısım
1inci Zümre/Mevâdd-ı Gıdâiye			
Hubûbât	7.297.000	871.571	871.571
Havyar	116.018	741.204	651.240
Canlı Hayvânât	-	40.187	40.187
Balık	-	134.557	134.557
Ayçiçeği Yağı	10.710	74.172	74.172
Tereyağı	-	21.377	21.377
Taze Mahsûlât	-	7.083	7.083
Meşrûbât	-	1.165	1.165
Yekûn	7.423.728	1.891.3146	1.801.352
2nci Zümre/Sanâyi'e Âid Mevâdd-ı İbtidâiye			
Kendir	17.902	-	-
Tütün	719.314	-	-
Yün İpek	38.009	-	-
Bağırsak	-	2.687	2.687
Ham Deri	-	249	249
Kürk	-	224.744	224.744
Yekûn	775.225	227.680	227.680
3üncü Zümre/Levâzım-ı Teshîniye ve Tenvîriye			
Petrol Müstahsalâtı	844.971	1.065.889	664.767
Kömür	-	1.214.898	227.680
Yekûn	844.971	2.280.787	1.005.751

Esâmî-i Emti'a	1923-924	1924-925	Türkiye'de İstihlâk Edilen Kısım
4üncü Zümre/Levâzım-ı Sınâ'iye			
Çimento	4.075	521.687	114.652
Mevâdd-ı Haşebiye	75.600	11.892	18.892
[Silik]	-	285.154	285.154
Spirto	110.121	4.489	4.489
Potas	-	752	752
Katran	-	574	574
Yekûn	189.796	831.548	424.513
5inci Zümre/Ma'mûlât-ı Sınâ'iye			
Halı	32.875	548.586	548.586
Kibrit	-	257.147	257.147
Lastik	-	252.323	252.323
Âlât ve Edevât-ı [Silik]	-	51.327	51.327
İp	-	8.173	8.173
Çivi	-	223	223
Yekûn	32.875	1.117.779	1.117.779

Gösterdiğimiz neticeleri tahlil edersek görürüz ki:

1inci Zümre 7.423.728 Türk Lirası ya'nî yekûn-ı umûmînin %80
3üncü " 844.971 " " " " %9,2
2nci " 775.225 " " " " %8,4
4üncü " 189.796 " " " " %2,1
5inci " 32.875 " " " " %0,3

Evvelki sene zarfındaki ihrâcâtımız muhtelif zümrelerin derece ve ehemmiyetine göre şöyle bir şekl arz etmekte idi:

Sene-i sâbıkada ise zümrelerin tasnîfi şöyledir:

3üncü Zümre 2.280.787 Türk Lirası ya'nî yekûn-ı umûmînin %35,9
1inci " 1.891.316 " " " " %29,8
5inci " 1.117.778 " " " " %17,6
4üncü " 831.548 " " " " %12,1
2nci " 227.680 " " " " %3,6

Hayvânât yerine birinci dereceye evvelce ikinci dereceyi işgâl etmekte olan petrol müstahsalâtıve kömür geçmiştir. Evvelce bu zümrede yalnız petrol müstahsalâtı vardı geçen senede ise iki nev' emtî'a görüyoruz. Fakat bunlardan da (Petrol müstahsalâtından) evvelki seneye nisbetle 220.918 liralık ya'nî %26 fazla satılmıştır. Fakat şunu da kayd edelim ki, kömür ihrâcâtı asl Türkiye ile ticâretimizde ehemmiyetli bir rol oynamamıştır, çünkü ihrâc edilen

4üncü Zümre: Levâzım-ı Sınâ'îye
Çimento 25.045
Müstahsalât-ı Kimyeviye 2.242
Yekûn 23.792

Sinci Zümre: Ma'mûlât-ı Sînâ'îye

Otomobil Aksâmı 10.259

Ma'den Ma'mûlâtı 10.316

Sabun 10.951

Balıkçı Gemileri 2.350

Çuval 2.298

Halı 1.563

Âlât ve Edevât-ı Zirâ'îye 1.409

Sâ'ire 11.842

Yekûn 50.870

Kafkas Hudûdu tarîkiyle yapılan ihrâcâtın %72sini petrol müstahsalâtı teşkil etmektedir. Mütebâkî kalan rub' mikdârın -hadd-i zâtında ehemmiyetsiz olan- kısm-ı a'zamı emtî'a-i masnû'adan ibâret olup on bir bin lirası sabun, ma'denî ma'mûlât ve otomobil aksâmı gibi emtî'aya isâbet etmektedir. Umûmî mikyâs i'tibârıyla ehemmiyetli olan çimento ihrâcâtımızı da ayrıca kayd etmek mümkündür.

Arz ettiğimiz netîcelerden, Türkiye ile vukû' bulan mu'âmelât-ı ticâriyemizin mâhiyet ve temâyülleri hakkında âtîdeki umûmî fikirler çıkarılabilir:

- A-** Türkiye ile ticâretimizin tekâmülü yolunda kat' ettiğimiz bir senelik müddet zarfında, umûmî mu'âmelâtın ehemmiyetli derecede inkişâf ettiğini tesbit etmelidir.
- B-** Türkiye'deki mübâya'âtımı, Türk köylü mahsûlâtı üzerinde temerküz etmektedir. Mahsûlâtın bazı nev'lerinde yaptığımız mübâya'ât-ı fevka'l-âde bir ehemmiyeti hâizdir. Biz Türkiye'nin hemân hemân bütün sisam, portakal limon ihrâcâtını, palamut hulâsasını ihrâcât palamutunun 1/3'ünü çektik. Sene-i sâbıkâ zarfında Türkiye'den zeytin, zeytinyağı, kuru üzüm, incir ihrâcâtına başladık. Bu ihrâcât sene be-sene inkişâf edecektir.
- P-** Evvelki sene zarfında Türkiye'ye vukû' bulan ihrâcâtımızın en mühimm kısmını buğday teşkil ettiği hâlde sene-i sâbıkadaki ihrâcâtımız daha mütenevvî'dir. Türkiye'ye ihrâc ettiğimiz petrol müstahsalâtından mâ'adâ mahsûlât-ı sînâ'iyemizin idahalatını da ehemmiyetli derecede tezyîd ettik. Bu teşebbüsümüz, yakın senelerde vâsî' bir fa'âliyete yol açabilecektir. Sene-i sâbıkâ zarfında İstanbul'un canlı hayvânât, süt ma'mûlâtı, havyar, balık ihtiyâcâtını te'mîn etmek sûretiyle Türk piyasasına muhtelif köylü mahsûlâtımızı çıkardık. Halı ve kürklerimizden satışını Türkiye'de temerküz ettirmekle İstanbul'un transit ehemmiyetinin artmasına yardım etmiş olduk. Çimento idhâlâtımızla Türkiye'nin mevâdd-ı inşâiye ihtiyâcâtın ehemmiyetli bir kısmı tehvîn ettik.

T- *Müsâ'ade-i mahsûsasız idhâlât husûsunun Türkiye'de tatbikinden sonra- Türk ticâretine köylü mahsûlâtının memleketimize müsâ'adesiz idhâlini te'minen verilen imtiyâzlar, ilk seneden i'tibâren parlak neticeler vermiş ve ticârî münâsebâtımızı takviye ve yekdiğerine takrîb eylemiştir.*

Yeni sene Türkiye'de pamuk mübâya'âtımız, âlât ve edevât-ı zirâ'iyemizin iştirâsına âid mukâveleler akdi ile palamut ve palamut hulâsası üzerine cereyân eden mu'âmelâtın inkişâfıyla başladı. Nihâyet, Türkiye ve Sovyet Sosyalist Cumhûriyetleri İttifâkı'nın iktisâdî menfa'atlerinin yekdiğerine takrîbine doğru büyük bir adım atılmış olduğu ve bu takrîbin en yakın bir âtîde iki memleket halk iktisâdiyatının bütün anasırına şâmil olacağı neticesine varıyor.

S- *Doğrudan doğruya Türkiye'de, satılan mâlların kıymeti 5.070.816 Türk Lirası ve Türkiye'den satın alınan mâlların kıymeti ise 3.963.996 Türk Lirası olup idhâlât ile ihrâcâtımız bu sûretle birbirlerine yaklaşmış bulunuyor. Türkiye'den ihrâcâtımız idhâlâtımızın yüzde 22 dündadır.*

Türkiye ile S.S.C.İ. Arasında Mübâdele-i Ticâriye

-Kafkas Hudûdu Hâric Olmak Üzere-

1 Teşrîn-i Evvel 1925'ten, 1 Şubat 1926'ya Kadar

Bir Teşrîn-i Evvel 924'ten bir Teşrîn-i Evvel 1925'e kadar Türkiye ile S.S.C.İ. arasındaki mübâdele-i ticâriyenin tahlilini yaparken son müşterek mesâ'î senesinde iki memleket menâfi'inin birbirlerine emr-i takrîbinde büyük bir adımın atılmış olmadığı hakkındaki kanâ'atimizi izhâr etmiştik.

Aşağıda müte'âkib dört aya âid (Bir Teşrîn-i Evvel 1925'ten bir Şubat 1926'ya kadar) mübâdele-i ticâriyenin tahlilini arz ediyoruz.

Bu adedler bu dört ay zarfında ümmidlerimiz ne derece tahakkuk ettiğini isbât etmektedirler.

Türkiye ile S.S.C.İ. arasındaki mübâdele-i ticâriyenin kıymeti, Kafkas Hudûdları hâric olmak üzere, bu dört ay zarfında 5.091.094 Türk Lirası'na bâliğ olmuştur. Evvelki bütün bir senede ya'nî bir Teşrîn-i Evvel 1924'ten bir Teşrîn-i Evvel 1925'e kadar olan mübâdele-i ticâriyenin kıymeti 8.987.710 olduğuna nazaran bu dört ay içindeki mübâdele-i ticâriyenin kıymeti bütün evvelki senenin yüzde 75'ine tekâbül etmektedir.

Türkiye ile S.S.C.İ. arasındaki mübâdele-i ticâriyenin bu dört ay zarfında mâhiyeti Türkiye'den Sovyet Sosyalist Cumhûriyetleri İttihâdına olan ihrâcât, Sovyet Sosyalist Cumhûriyetleri İttihâdından Türkiye'ye olan idhâlâtta daha yüksek bulunmasıdır.

Evvelki senenin 8.678.710 liraya bâliğ olan mübâdele-i ticâriyesinde S.S.C.İ.'nin Türkiye'ye idhâlâtı 6.349.609 lira iken Türkiye'nin S.S.C.İ.'na ihrâcâtı 2.638.101 lira idi. Ya'nî Türkiye'nin S.S.C.İ.'na olan ihrâcâtı umûm mübâdele-i ticâriye kıymetinin yalnız yüzde 29,4 nisbetinde idi.

Bu son dört ay zarfında Sovyet İttihâdî'nin Türkiye'ye olan ihrâcâtı 1.319.662 Türk Lirası iken Türkiye'nin Sovyet İttihâdî'na olan ihrâcâtı 3.771.431 Türk Lirası'na bâliğ olmuştur, ya'nî Türkiye'nin ihrâcâtı Sovyet İttihâdî'ninkinden hemân üç misli fazladır. Bu münâsebetle şunu da arz etmek isteriz ki, Türkiye'nin bu dört ay zarfındaki ihrâcâtı geçen bütün seneninkinden 1.133.330 lira yüksektir. Bu neticeden âtîdeki sebeblerle îzâh edebiliriz:

1- Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî bu sene Türkiye'ye hubûbât ve mevâdd-ı gıdâyeden ziyâde sînâ'î ma'mûlât idhâl etmeğe başlamıştır. Hattâ geçen sene bile nakt(?) müstahsalâtı, çimento kömür, halı, lastik, makine ve sâ'ire ma'mûlât evvelce hubûbât tarafından işgâl olunan mevki'e geçmişlerdir.

Sînâ'î mâllar ise daha ziyâde, yaz aylarında ihrâc olunur ve Sonbahâr'da Teşrîn-i Evvel'e kadar stok edilir. Kışın ise ihrâcâtı azalır. Ya'nî Sovyet İttihâdî'nin ihrâcâtı daha gelecek aylarda başlayacaktır.

2- Sovyet ticâret organlarının Türkiye ihrâcâtının tezyidini doğru doğruya vazife edinmiş olmaları neticesinde Türkiye'nin Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî'na olan ihrâcâtı tezâyüd etmiştir. "Müsâ'ade-i mahsûsasız idhâlât" bu gâyenin husûlüne yardım için ihdâs olunmuştur. Aynı sûretle şimdi amelî bir sûre te mevzû'-ı bahs olan pamuk mübâyâ'âtı da bu gâyenin netîcelerindendir bu iddi'â, müsâ'ade-i mahsûsasız idhâl edilebilen mâlların son zamânlarda tenkîs edilmiş olmasıyla zâhîran bir tezâd teşkil edebilir hakikatte ise hâl böyle değildir. Her türlü sû-i tefsîrlere meydân vermemek için mes'eleyi îzâh edelim: 1925 senesinin sonbahârı başlangıçta umûm idhâlât programımızı tanzîm ederken hubûbât ihrâcâtının yüksek olacağı tahmîn edilmekte idi. Bu i'tibârla muvâzene-i ticâriyemizden pek korkumuz yoktur. Bu şerâit altında Türkiye'deki mesâ'imiz için de Türkiye'den ihrâcâtın tezyidi gâyesini istihdâf eden bir program tenbît edildi. Aşağıdaki cedvellerden de müstebân olacağı vechile Türkiye'den Sovyet ticâret organları, mevzû'-ı bahs olan dört ay zarfında iki milyon on dokuz bin liralık ve husûsî eşhâs ve şirketler ise bir milyon yedi yüz elli iki bin liralık ihrâcâtta bulunmuşlardır.

Ma'lûm olduğu üzere bir takım esbâbın taht-ı te'sîrinde olarak hubûbât ihrâcâtımız 1925 senesinin sonbahârında değil ancak şimdi inkişâf etmeğe başlamıştır. Binâenaleyh Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî hükûmeti, ticâret-i hâriciyesinde bir açık bulundurmamak vazifesi karşısında umûmiyet üzere idhâlâtı muvakkat bir müddet için daraltmak mecburiyetinde kalmıştır. Fakat bu şerâit altında bile Türkiye'nin ihrâcâtı hakkında ta'kîb olunan siyanit, limon, portakal, ceviz ve incir gibi iktisâdî kıymetleri i'tibâriyle ikinci derecede kalan mahsûlâtın mübâyâ'asını bir müddet tevkîf etmek kaydıyla, kıymetini muhâfaza etmektedir. Türkiye ile S.S.C.İ. Arasındaki mübâdele-i ticâriyenin son dört ay zarfındaki umûmî adedleri hakkında bu kısa mütâla'alarla iktifâ ederek aşağıdaki ihşâ'î ma'lûmâtı veriyoruz:

Cedvel 1: S.S.C.İ.ndan Türkiye’ye İdhâlât

Mâlların İsimleri	Mikdâr	Kıymet (Türk Lirası)
Hah	44,1 top	325.365
Buğday	27,4 “	238.312
Havyar “Siyâh”	58 “	224.855
Havyar “Kırmızı”	157 “	97.846
Kömür	13,007 “	131.271
Neft ve Müştakâtı	2,880 “	98.090
Çimento	3,057 “	65.597
Lastik (Galoş)	20,650 çift	44.57
Canlı Hayvânât	757 re’s	28.121
Kimyevi Müstahsalât	168 ton	21.465
Süt Müstahsalâtı	10,784 kilo	16.746
Zirâ’at Makineleri	151 parça	12.514
Odun Ma’mûlâtı	53 metre-mik’ab+65 ton	8.546
Balık	14,1 ton	3.046
Mensûcât	273 kilo	2.000
Sâ’ire		318
Mecmû’ Kıymet		1.317.663

**Cedvel 2: Türkiye’den S.S.C.İ.na İhrâcât
“Müsâ’ade-i Mahsûsalı”**

Mâlların İsimleri	Mikdâr	Kıymet (Türk Lirası)
Sisam	1384 ton	477.132
İpek Böceği	2542 kilo	169.809
Makara Tire	19120 düzine	23.460
Zeytin	56,5 ton	15.983
Kakao Çekirdeği	18,5 ton	10.966
Çorap	13 sandık	14.086
Lastik Şerid	1728 kilo	13.607
Otomobil	2 aded	13.613
Çuval	10,000 aded	5.535
Bahârât	16,9 ton	5.282
Keçiboynuzu	41 ton	2.989
Muhtelif Âlât	8 aded	1.483
Balık Ağı	328 kilo	1.419
Sâ’ire		1.743
Mecmû’ Kıymet		712.107

**Cedvel 3: Türkiye’den S.S.C.İ.’na İhrâcât
“Müsâ’ade-i Mahsûsasız”**

Mâlların İsimleri	Mikdâr	Kıymet “Türk Lirası”
Portakal	78,998 sandık	582.631
Limon	36,862 “	43.219
Pamuk	443,4 ton	341.945
Palamut	1669 “	206.472
Palamut Hulâsası	668 “ 161 ton	205.383
Ham Deriler	32,858 aded	176.393
Keçiboynuzu	1,500 ton	151.720
Sisam	275 “	97.696
İncir	179,5 “	64.801
Fındık	85 “	46.769
Üzüm	26 “	13.582
Kestane	72 “	12.399
Zeytinyağı	14,1 “	10.030
Tütün	2,7 “	4.440(?)
Tiftik	4 balya	495
Mecmû’ Kıymet		2.344.955

**Cedvel 4: Türkiye’den S.S.C.İ.’na İhrâcât “Müsâ’ade-i Mahsûsasız”
-İstanbul Ticâret ve Sanâyi’ Odası’nın Menşe’ Şehâdet-nâmelerine Göre-**

Mâlların İsimleri	Mikdâr	Kıymet “Türk Lirası”
İncir	514 ton	175.356
Sisam	259,5 “	128.414
Keçiboynuzu	913 “	101.814
Portakal	10,942 sandık	92.716
Zeytin	171 ton	75.420
Ham Deriler	59,5 “	43.641
Tütün	10,5 “	20.844
Tahin	41,5 “	18.793
Yün	13,5 “	16.170
Limon	765 sandık	9.881
Üzüm	17 ton	8.247
Palamut	66 “	5.016
Zeytinyağı	4 “	2.980
Arabistan Fıstığı	10 “	1.910
Çöven	8 “	1.747
Kestane	9 “	1.421
Mecmû’ Kıymet		714,369

Hulâsa	Türk Lirası
A.- S.S.C.İ.’den Türkiye’ye İdhâlât	1.319.663
B.- Türkiye’den S.S.C.İ.’na İhrâcât	
1- Müsâ’ade-i Mahsûsalı	712.107
2- Müsâ’ade-i Mahsûsasız (Ticâret-i Hâriciye Mümessilliği’nde Mukayyed)	2.344.955
3- Müsâ’ade-i Mahsûsasız (Ticâret Odası’nın Şehâdet-nâmelerine Göre)	714.269
Türkiye’den Umûm İhrâcât	4.771.431
Türkiye’den S.S.C.İ. Arasındaki Umûm Mübâdele-i Ticâriye	4.091.094

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’nın Hâricî Ticâreti

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’nın hâricî ticâreti âtîdeki organlardan mürekkeb bir sisteme istinâd eder:

- 1.- *Ticâret Komiserliği’nin ve sâ’ir resmî (devletî) iktisâd dâ’irelerinin ve teşebbüslerinin teşkilâtı.*
- 2.- *Kooperatif Teşkilâtı.*
- 3.- *Muhtelit Şirketler ve Ecnebî Firmalar.*
- 4.- *Husûsî Teşkilât ve Eşhâs.*

1924-25 sene-i hesâbiyesindeki hâricî ticâretin umûm mu’âmelâtında bunların hisseleri ber-vech-i âtidir:

	İHRÂCÂT %	İDHÂLÂT %	UMÛM MU’ÂMELÂT %
1.- Resmî Dâ’ireler ve Teşebbüsler	80,2	93,3	87,5
2.- Kooperatif Teşkilâtı	12,5	3,8	7,6
3.- Muhtelit Şirketler ve Ecnebî Firmalar	6,6	2,6	4,4
4.- Husûsî Teşkilât ve Eşhâs	0,7	0,3	0,5
	100,0	100,0	100,0

Görülüyor ki, Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri İttihâdı’nın hâricî ticâretteki umûm mu’âmelâtın hemân yüzde doksanı resmî (devletî) teşkilâta âid bulunmaktadır.

Avrupa Hudûdları üzerinden yapılan idhâlât ve ihrâcâtın muhtelif senelerde inkişâfı ber-vech-i âtidir:

Milyon Ruble -1925 Senesinin Fiy’atlarına Göre

	İHRÂCÂT	İDHÂLÂT	UMÛM MU’ÂMELÂT
1920-21	10	181	191
1921-22	64	270	334
1922-23	133	148	281
1923-24	340	208	548
1924-25	320	356	676

Milyon Ruble -1925 Senesinin Fiy’atlarına Göre

	İhrâcât	İdhâlât	Umûm Mu’âmelât
1922-23	210	187	397
1923-24	522	439	961
1924-25	567	719	1.286

Bu adedlere göre Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdı’nın hâricî ticâreti son üç sene zarfında üç misli tezâyüd etmiştir. Hâricî ticâretin vüs’ünü hiç şübhesiz ki millet iktisâdiyâtının vaz’iyetiyle sıkı sıkıya münâsebet-dârdır. Ya’nî millet iktisâdiyâtı ihrâc edebilmek için mu’ayyen bir inkişâf seviyesine yükselmiş bulunmalıdır.

Rusya'nın harbdan evvel (o zamânki fiyatlarla göre) 12+1/2 milyar rubleye bâliğ olan mâl istihsâlâtı 1921-22 senesinde yalnız 4+1/2 milyar idi ki bu tenâkus hâricî ticâretin üzerinde bi't-tab' menfî bir te'sir icrâ etmişti. Mâl istihsâlâtı 1924-25 senesinde ise takriben sekiz milyara yükseldi (yine harbdan evvelki fiyatlarla göre- şimdiki fiyatlarla göre ise 13 milyar rubleyi aşar.) Bu tekâmül ile mütevâziyen hâricî ticârette gerek ihrâcât sâhasında gerekse buna tâbî' olan idhâlât sâhasında inkişâf etmiştir.

1922-23 senesinin hâricî ticâret muvâzenesi ihrâcât (...) 23 milyon rublelik bir fazlalıkla müsbet idi. Zirâ 21 milyon rublelik bir ihrâcâta mukâbil 187 milyon rublelik bir idhâlât yapılmıştı. 1923 senesinde millet iktisâdiyâtının umûmî yükselişiyle ve mâl istihsâlâtının 2+1/2 misli tezâyüdüyle beraber ihrâcât ve idhâlât da arttı. Aynı senenin idhâlât ve ihrâcât planının tanzîmi esnâsında evrâk-ı nakdiye islâhâtının menfa'ati icâbı seksen, doksan milyon rublelik bir fazla-i iharacatın ya'nî bu mikdâr ecnebî valutasının(?) iddihârî lüzûmu hâkim olmuştu.

1924 senesine gelince mahsûlün fenâ olmasına rağmen ihrâcât millet iktisâdiyâtının tekâmülü sayesinde 1923-24 senesi ihrâcâtının seviyesini bulmuş hattâ bir mikdâr da tecâvüz etmiştir. İhtiyât ecnebî evrâk-ı nakdiyesinin arada tezâyüd etmiş olması, ecnebî memleketlerin mâlî ve banka kredisi vermesi ticâret muvâzenemizi geçen senebib hüla'fına olarak muvakkaten menfî yapmağa müsâ'ade etmişti.

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî hâricî ticâretinin inkişâfındaki ana hatları gösterdik. Şimdi ihrâcât ve idhâlâtı ayrı ayrı fasıllarda tedkîk ve bu sûretle Sovyet İttihâdî'nin hâricî ticâretindeki esâs temâyülleri irâ'e edeceğiz.

İhrâcât

1923-24 ve 1924-25 senelerinde Avrupa ve Asya hudûdları üzerinden yapılan ihrâcâtın umum kıymeti 522.6 milyon rubleye ve 567.6 milyon ruble idi ya'nî son senenin ihrâcâtı evvelki seneye nisbetle yüzde 8,6 artmıştır.

Bu iki sene zarfında ihrâc edilen zirâ'î mahsûlât ile sinâ'î ma'mûlâtın birbirine olan nisbeti aşağıdaki cedvelde gösterilmiştir:

	1923-24		1924-25	
	Bin Ruble	Umûm İhrâcâta Yüzde Nisbeti	Bin Ruble	Umûm İhrâcâta Yüzde Nisbeti
Zirâ'î Mahsûlât	364.3	69,8	339.3	59,8
Sinâ'î Ma'mûlât	158.3	30,2	228.3	40,2
Yekûn	522.6	100,0	567.6	100,0

Yukarıda arz olunduğu üzere 1924 senesinde hubûbât mahsûlü 1903(?1923) senesine nisbetle fenâ olmuştu hattâ 1925 senesinin ilkbahârında Sovyet İttihâdî buğday idhâl etmek mecbûriyetinde bile kaldı.

Buna rağmen 1924 senesinde zirâ’î mahsûlât ihrâcâtı 1923 senesindekinin yüzde 93,1’ine bâliğ olmuştur. 1924 senesinde sînâ’î ma’mûlât ihrâcâtı 1923-24 senesindekini yüzde 44,2 nisbetinde tecâvüz etmiştir.

Bu sûretle umûm ihrâcâtta sînâ’î ma’mûlâtın hissesi 1923-24 senesinden yüzde 30,2 iken 1924-25 senesinde yüzde 40,2’ye çıkmıştır.

1924 senesinde umûmiyet üzere, hubûbât ihrâcâtı müstesnâ olmak şartıyla, bütün ihrâc maddelerinde 1923 senesine nisbetle bir fazlalık müşâhede olunabilir. En mühimm ihrâc maddelerinin kıymet i’tibâriyle tezâyüd nisbeti ber-vech-i âfîdir:

1924-25 senesinin umûm ihrâcâtı miyânında, 24-1925 senesine nisbetle yüzde 2 ve fazlalı irâ’e eden odun ve kereste ihrâcâtı birinci mevki’i işgâl etmektedir. Sonra kürkler gelir ki bunun da ihrâcâtı yüzde 36,4 tezâyüd etmiştir. Petrol ve müstesnâlarının ihrâcâtı yüzde 78,3 bir tezâyüd arz eder. Son üç sene zarfında istihsâli sür’atle tezâyüd eden keten ihrâcâtı 1923-24 senesine nisbetle yüzde 123,2 fazlalaşmıştır. Tohum ihrâcâtı yüzde 124,8 küspe ihrâcâtı yüzde 26,5 tereyağı ihrâcâtı yüzde 4,1 atmıştır.

1925-26 senesi zarfında ihrâcâtın daha ziyâde tezâyüdünü ümmîd edebiliriz. Mahsûlün kısmî iyiliği ve umûmiyet üzere iktisâdiyâtın müterakkî inkişâfı sâyesinde 1925-26 senesinde 800 milyon altın rublelik bir ihrâcât yapabileceğimizi tahmîn ettirmektedir ki bu, 1924-25 senesindekine nisbetle (567 milyon ruble idi) yüzde 40 tezâyüd demektir.

İdhâlât

Sosyalist Sovyet Cumhûriyetleri İttihâdî’nin Avrupa ve Asya hudûdları üzerinde 1924-25 sene-i hesâbiyesinde yapılan idhâlât 718,8 milyon rubleye bâliğ olmuştur. Bu 1923*24 senesine nisbetle (ki 439,3 milyon ruble idi) yüzde 63,5 fazladır. İdhâl edilen mâlları istihsâlde, istihlâkte ve sâ’ir yerlerde kullanıldıklarına göre üç gruba ayırırsak aşağıdaki nisbetleri elde ederiz:

	1923-24		1924-25	
	Bin Ruble	Umûm İdhâlâta Olan Yüzde Nisbeti	Bin Ruble	Umûm İdhâlâta Olan Yüzde Nisbeti
İstihsâl İçin İdhâlât	366.5	83,4	474.5	66,0
İstihlâk İçin İdhâlât	68.5	15,6	231.7	32,3
Sâ’ir İdhâlât	4.3	1,0	12.6	0,8
Yekûn	439.3	100,0	718.8	100,0

Son iki sene zarfında Sovyet İttihâdî’nin en mühimm idhâlât maddeleri ber-vech-i âfîdir:

	1924-25 İdhalatı (Bin Ruble)	1923-24 İdhalâtı (Bin Ruble)	1924-25 Senesi İdhalâtının 1923-24 Senesine Olan Yüzde Nisbeti
1- Makine	48.83	18.980	257,3
2- Ham Maddeler	243.888	223.645	109,0
3- Nîm Ma‘mûlât	114.797	75.994	151,1
4- Münâkale Artıkları	20.917	29.472	71,2
5- Zirâ‘at Artıkları	45.164	12.158	371,4
6- Gıdâ Artıkları	195.620	46.058	424,7
7- İstihlâk Artıkları	36.121	22.504	100,5

Geçen seneye nisbetle yalnız yüzde (9) bir fazlalık irâ‘e eden ham maddelerin idhâlâtı kıymet i‘tibâriyle ilk saffı işgâl etmektedir. Bu grup içinde kauçuk idhâlâtı yüzde (110,7), ham deri idhâlâtı yüzde (60,3) ve me‘âdin idhâlâtı yüzde (37,8) yükselmiştir.

Gıdâ maddelerinin idhâlâtı ikinci dereceyi, nîm ma‘mûlât idhâlâtında üçüncü dereceyi işgâl etmektedir.

Zirâ‘at artıklarının idhâlâtındaki tezâyüd bilhassa şâyân-ı kayıddır: 12 milyon rubleden 45 milyon rubleye yükselmiştir ki takrîben dört misli bir tezâyüddür.

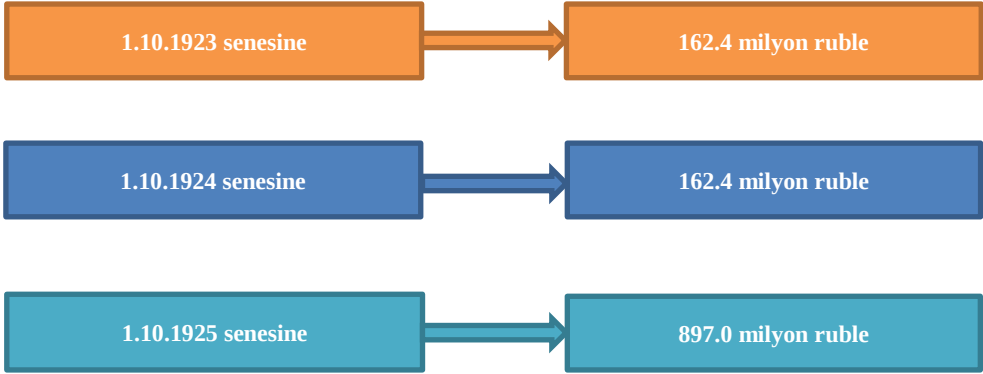
Büyük Devlet Sanâyi‘i İstihşâlâtı⁶

Büyük devlet sanâyi‘inin sin senelerde meşhûd olan ihyâsı 1924-925 senesinde fevka‘l-âde hummâlî bir fa‘âliyetle temayüz etmiş ve mü‘essesât-ı iktisadiyenin zann ve tahmînlerden çok yüksek bir dereceye yükselmiştir. Âtîdeki erkâmla, büyük devlet sanâyi‘inin son seneler zarfındaki tezâyüdünün evsâf-ı mümeyyezesi işâret olunmaktadır.

İstihşâlât-ı Umûmiyenin Kıymeti

Sene				% İ‘tibâriyle	
	Mütemâdî İstihşâlât	Mevsim-i İstihşâlât	Yekûn	1921-922 Senesine Nisbetle	Evvelki Seneye Nisbetle
	Harbden Evvelki Fiy‘atlara Göre Milyon Ruble				
1921-922	833	17	850	100	-
1922-923	1.199	40	1.239	146	146
1923-924	2.553	68	1.621	190	130
1924-925	2.537	79	2.616	308	161

⁶ Orijinal Dipnot: “[1] İktisâd Meclis-i Âlîsi Merkezi İhsâ‘iyât Şu‘besi’nde mevcûd ma‘lûmâta göre”.

1924-925 senesi zarfında istihsâlât-ı umûmiyenin kıymeti büyük devlet sanâyi‘inin bütün şu‘belerinde %61 nisbetinde artmıştır; hâlbuki mezkûr senenin istihsâlât planı (Promplan)’da⁷ mevcûd ma‘lûmâta göre (Kânûn-ı Evvel 1924) bütün şu‘belerin istihsâlâtının vasatî olarak ancak %32 nisbetinde tezâyüdünü istihdâf etmekte idi. Muhtelif müsâ‘id ahvâl, sanâyi‘in verdiği hakikî netîcelerin, proje müesseseleri tarafından çizilen derecenin fevkine çıkmamasına yardım etmiştir. Bu müsâ‘id ahvâlden birisini her şeyden evvel, sanâyi‘in menâbi‘-i muhtelifeden kâfi derecede nûkûd almasında aramalıdır. Sanâyi‘in geçen sene bütçeden aldığı tahsîsât (Elektrofikasyon Tahsîsâtı hâric olmak üzere) evvelki senekinden fazladır: 1922/923 senesi devlet bütçesinde 93,6 milyon tahsîs edilmiş olmasına mukâbil geçen sene 115,5 milyon verilmiştir. Geçen sene zarfında, sanâyi‘in, başlıca beş bankaya âid deyninin sûret-i tezâyüdünü irâ‘e etmekte olan rakamlardan istihrac edebildiğimize göre, bankaların sanâyi‘e⁸ açtığı kredi de ehemmiyetli derecede fazlalaşmıştır:

Bâlâdaki erkâmdan istidlâl edileceği vechile geçen sene zarfında banka kredisi olarak mü‘essesât-ı sinâ‘iye veznelere giren nûkûd iki misilden ziyâde artmıştır. Sene-i sâbık zarfında masnuat istihlâki de sanâyi‘imize ehemmiyetli mikdârda hâsılât temiş etmiştir. 1924 senesi mahsûlâtın fenâ olmasına rağmen, ma‘mûlât-ı sinâ‘iyeinin istihlâki geçen sene zarfında ehemmiyetli sûrette artmıştır. Bir de, hemân hemân bütün sene-i sâbık müddetince müşâhede edilen emti‘a-i sinâ‘iye fiy’atlarının tenezzülü, köylerde emti‘a ihtiyâcının atması, nihâyet sanâyi‘ ve şehir piyasaları istihlâkâtının tezâyüdü sâyesinde vukû‘a gelmiştir.

150 en büyük tröst ve 12 sendika ile yapılan fûrûht mu‘âmeleleriene âid âtîdeki rakamlar emti‘a-i sinâ‘iye talebinin derece-i tezâyüdünü göstermektedir.

⁷ Orijinal Dipnot: "[2] Promplan- Sanâyi‘e müte‘allik projeleri ihtâr eden mü‘essese".

⁸ Orijinal Dipnot: "[3] Ticâret-i sinâ‘iye verilen kredi dâhil olmak üzere".

Akd Edilen Mukâveleler

(Bin Çerovens Ruble Hesâbıyla)⁹

Tröstler tarafından fûrûht edilen emti'anın kıymet-i umûmiyesi geçen sene zarfında %65 nisbetinde yükselmiş, sendikaların fûrûht mu'âmelelerinin yekûnu ise iki misli artmıştır. Sanâyi'in mütedâvil sermâyesinin tezâyüdü ve ma'mûlât-ı sinâ'iyeye karşı kâfi derecede talebin mevcudşyeti -bu talebin büyük kısmı is'âf edilememiştir- büyük sanâyi' istihsâlâtının yukarıda kayd ettiğimiz derecede tezâyüdüne başlıca bir sebep teşkil etmiştir. Bu müsâ'id ahvâlin sanâyi'in muhtelif şu'belerindeki rolü, tahaddüs eden vaz'iyetlerin husûsiyetlerine göre değişiş ve bunun neticesi olarak istihsâl edilebilen derecelerde tenevvü' etmiştir. Muhtelif sanâyi' şu'belerinde geçen sene zarfındaki fa'âliyetin verdiği neticeleri tedkike geçerken ilk önce cesim sanâyi' nâm-ı umûmîsi altında müctemi' bulunan şubeler, ya'nî ma'mûlâtını sinâ'î istihsâlâta veren şubeler üzerinde tevakkuf edelim:

Ma'den Kömürü Sanâyi'i

Geçen fa'âliyet senesine girdiği zamân pek o kadar müsâ'id şerâit dâhilinde bulunmuyordu. Evvelki seneler zarfında ma'den kömürü sanâyi'inin inkişâf derecesi, istihsâlâtının başlıca müstehliklerinin sarfiyâtının fevkine çıkmış ve diğer iki cins mahrakatın piyasada rekabeti ma'den kömürünün fûruhtu mes'elesini oldukça müşkil bir hâle koymuştur. Hattâ 1923/1924 senesi nihâyetine doğru siklet-i izâfiyesi i'tibâriyle ikinci derecede olan -kömür ocakları (Moskova, Ural, Sibirya, Aksa-yı Şark) istihsâlâtını muhtemel sarfiyâta uydurmak maksadıyla azaltmışlardır. 1924-1925 senesine âid istihsâlât programları tanzim edilirken ma'den kömürü istihsâlâtı piyasanın gayr-ı kâfi istihlâkâtı yüzünden dâr bir kadro içine alınmıştı. İstihsâlât programında Don Havzası ocaklarının kömür istihsâlâtı evvelki senenin hakikî hâsılâtı derecesinde gösterilmiş, Ural ocakları müstesnâ olmak üzere, diğer havzalardaki istihsâlâtın tenkisine karar verilmiştir. Proje müesseseleri Ural kömür ocaklarına âid istihsâlâtın -depoları mevcûd kömür mikdârının ehemmiyetsizliğine binâ'en- istihsâlâtın bir dereceye kadar tezyidini münâsib görmüşlerdir.

Sûret-i umûmiyede bütün ma'den kömürü sanâyi'i hakkında, istihsâlât projesinde 1924/1925 senesi için gösterilen istihsâlât derecesi 1923/1924 senesinin hakikî istihsâlâtı seviyesindedir. Tanzim edilen program Ocak idârelerine hadd-ı a'zamı olarak tebliğ edilmiştir. Bu vechile, sûret-i kat'iyede tanzim olunan istihsâlât projesi 1924/1925 senesi zarfında ma'den kömürü sanâyi'inin tevsî' edilmesine mâni' olmuş ve kömür ocakları bütün gayretlerini kendi keyfiyetlerinin ıslâhına tevcih etmek mecbûriyetinde kalmışlardır. Geçen sene, ma'den kömürü sanâyi'i husûsunda, kömür istihsâlâtının mikdârına hâlel vermeden, mesâ'inin keyfiyeti husûsunda elde edilen birçok muvaffakiyetlerle temyiz olunabilir.

⁹ Orijinal Dipnot: "[1] Bir çerovens on rubleden ibârettir."

Kömür ocakları idâresi, proje müesseselerinin kat’î ta’lîmâtını tatbîk ederken, daha senenin bidâyetinde, amele mikdârının ehemmiyetli derecede tenkîs etmişlerdir. Amelenin umûmî mikdârı (ayın nihâyetinde yapılan listelere göre) Teşrîn-i Evvel ayında bütün havzalarda %10 nisbetinde azalmıştır.

Ma’den kömürü sanâyi’inde, müstahdem amele mikdârında vukû’a gelen tebeddülât dört mevsime göre şu rakamlarla gösterilmiştir:

Devre	Listelere Göre Vasatî		Mik’abcıların % İ’tibâriyle Amelenin Umûmî Yekûnuna Nisbeti
	Amele Yekûnu (Bin Hesâbıyla)	Mik’abcı(?)	
1inci Devre	150.4	23.7	15,7
2nci Devre	141.4	23.1	16,3
3üncü Devre	133.0	21.0	15,8
4üncü Devre	142.5	22.9	16,1
1924-925 Senesinde	141.8	22.1	16,0
1923-924 “	180.8	27.4	15,2

Bâlâda kayd ettiğimiz erkâmdan istidlâl edebileceğimiz vechile ma’den kömürü sanâyi’inde müstahdem amelenin mikdârı, geçen sene zarfında vasatî olarak %21,5 nisbetinde azalmıştır. İlk üç devrede bu tenâkus mütemâdî bir sûrette vukû’a gelmiş ve ancak dördüncü devre zarfında amelenin tezâyüdü lehine ufak bir tebeddül görülmekte bulunmuştur. Mik’abcıların mikdârı daha az derecede azalmış (%17) ve bu yüzden geçen sene zarfında bu mütehassıs amele grubunun kıymeti keyfiyet i’tibâriyle yükselmiştir. Ma’den kömürü sanâyi’inde, amele kuvvetinin keyfiyet i’tibâriyle yükselmesine müvâzî olarak âtîdeki rakamlardan da anlaşılacağı gibi, mesâ’ideki kâbiliyet-i istihsâliye de yükselmiştir:

**Vasatî Olarak Aylık Kâbiliyet-i İstihsâliye
(Ton Hesâbıyla)**

	1 Amele	1 Mik’abcı
1923/924 7.3	47.6	
1924/925 9.3	59.0	

Ma’den kömürü sanâyi’i amelesinin kayd ettiğimiz kâbiliyet-i istihsâliyesindeki tezâyüd neticesi olarak, amele adedi tenâkus ettiği hâlde umûmî kömür istihsâlâtı geçen sene zarfında evvelki senedeki dereceden aşağı inmemiştir. Muhtelif mıntakalarda istihsâl edilen ma’den kömürünün mikdârı âtîdeki cedvelde gösterilmiştir:

**Umûmî Ma‘den Kömürü İstihlââtı
(Bin Ton Hesâbıyla)**

Sene	Don Havzası	Moskova Mıntakası	Ural	Garbî Sibirya	Şarkî Sibirya ve Aksa-yı Şark	Yekûn
1923/924	12.164	660	1.030	1.024	899	15.777
1924/925	12.388	554	1.252	1.014	849	16.057
1924/925 Senesinin % Hesâbıyla 1923/924 Senesine Nisbeti	101,8	84,0	121,5	99,0	94,5	101,9

Neticede ma‘den kömürü sanâyi‘inin umûmî kömür istihlââtı geçen sene zarfında %2 nisbetinde artmış, ya‘nî evvelki senenin seviyesinde kalmış gibidir. 1923/924 senesindeki dereceden en fazla uzaklaşan, istihlââtını %16 nisbetinde tenkîs eden Moskova ocakları istihlââtını 1923/924 senesindeki istihlââta göre %21,5 nisbetinde tezâyüd eden Ural ocakları olmuştur.

Ma‘den kömürü sanâyi‘inin bâriz muvaffakiyetlerinden biri de kömürü istihlâl eden ocaklar ve te‘şisâtın bi‘z-zât kendi ihtiya‘ları için sarf ettikleri kömürün azalmış bulunmasıdır. Ocaklarda 1923/924 senesinde sarf olunan kömürün vasatî mikdârı -umûmî istihlâât yekûnunda- %15,4 nisbetinde olduğu hâlde 1924/925 senesinde ise ancak %12,5 teşkil etmektedir. Bu sâyede bütün ma‘den kömürü sanâyi‘inin hâsılât-ı sâfiyesi geçen sene zarfında %6 nisbetinde, ya‘nî umûmî istihlââttan daha fazla artmıştır.

İstihlââta âid teşkilâtın islâhı, ma‘den kömürü sanâyi‘inin iktisâdî kuvvetini itmiştir; muhtelif hâricî şerâit ise onun mütemâdî inkişâfına müsâ‘id bir zemîn teşkil etmektedir. Diğer taraftan sanâyi‘ ve nakliyat işlerinin tevsî‘ edilmesi, geçen sene zarfında ma‘den kömürü mahrûkâtının istihlâkine yardım etmiştir. Sanâyi‘-i ma‘deniyenin inkişâfıyla kok i‘mâlî için sarf edilen kömürün ehemmiyetli derecede tezâyüd etmiş olduğunu ayrıca kaydetmek lâzımdır. Evvelki sene ile geçen sene arasında bu husûstaki farkı âtîdeki rakamlarda görüyoruz:

**Kok i‘mâlî için Vukû‘ Bulan İstihlâkât
(Bin Ton Hesâbıyla)**

	1923/924 Senesinde	924/925 Senesinde
1inci Devre (Senenin)	129.3	206.6
2nci Devre	115.8	261.0
3üncü “	177.0	396.9
3üncü “	207.1	538.9
Senelik Yekûn	629.2	1.403.4

Geçen sene zarfında kok i‘mâlî için istihlâk edilen kömürün mikdârı evvelki seneye nisbetle hemân hemân iki misli artmış, hattâ senenin son devresinin yekûnu bütün 1923-924 senesi zarfında kok i‘mâlî için istihlâk edilen kömürün yekûnuna yaklaşmakta bulunmuştur. Geçen sene zarfında, ma‘den kömürü tröstlerine âid ocaklarda kömür tasfiyesinin tezâyüd etmesiyle beraber piyasaya vâki‘ olan kömür ihrâcâtı da ehemmiyetli derecede artmıştır. Bütün ma‘den kömürü ocaklarından 1923-924 senesi zarfında 11,403 bin ton ya‘nî hâsılât-ı sâfiyenin %85‘i, 1924-925 senesinde ise 13,450 bin ton ihrâc edilmiş ya‘nî %18 nisbetinde

artmıştır. Kömür ocaklarından geöen sene zarfında vasatî olarak hâsılât-ı sâfiyenin takriben %95’i ihrâc edilmiş olup bu yekûna kok i‘mâli için sarf edilen mikdârı da ilâve edersek bu yekûn umûmî hâsılât-ı sâfiyenin fevkine çıkar. Ma‘den kömürü sanâyi‘i yeni seneye oldukça müsâ‘id ahvâl dâhilinde girmiştir. Geçen sene zarfında mahrûkât müstehliklerinin vaz‘iyetlerini ıslâh etmek husûsunda nâ‘il oldukları büyük muvaffakiyât dolayısıyla 1925-926 sebesşbde kömür istihsâlâtını mümkün olan hadd-i a‘zamîye tezyid etmek mecburiyeti hâsıl olmuş ve istihsâlât planında bu tezâyüdün evvelki senenin seviyesine nisbeten %53 derece fazla olması taht-ı karâra alınmıştır.

Petrol Sanâyi‘i: Geçen seneye girdiği zamân ma‘den kömürü sanâyi‘inin bulunduğu vaz‘iyete göre daha iyi şerâit dâhilinde bulunuyordu. Petrol müstahsalâtımıza hâricî piyasada talep mevcûd olduğundan bu müstahsalâtın muhtemel istihlâki o kadar güç bir mes‘ele teşkil etmiyordur. Buna rağmen, proje idâreleri petrol istihsâl mü‘esseselerinin esâs sermayesinin vaz‘iyetini nazar-ı i‘tibâra alarak 1924-925 senesi zarfında istihsâl edilecek petrolün, evvelki senenin hakîkî hâsılâtına nisbetle ancak %12,5 derecesinde tezyidine imkân bulmuşlardır. Bununla beraber petrol tröstlerine, istihsâlâtın mütemâdî inkişâfını te‘min etmek maksadıyla sondaj ameliyelerinin tevsi‘i lüzûmu tebliğ edilmiştir. Başlıca petrol mü‘esseselerinin elde ettikleri hakîkî neticeler âtîdeki erkâmda görölmektedir.

Umûmî Petrol İstihsâlâtı (Bin Ton Hesâbıyla)

Sene	Bakü Mıntakası	Grozni Mıntakası	Emyen(?) Mıntakası	Kuyan Karadeniz Mıntakası	Yekûn
1923-1924	4.132	1.720	126	55	5.943
1924-1925	4.662	2.012	195	77	6.946
1924-925 Senesinin 1923-924 Senesine % Hesâbıyla Nisbeti	113	124	155	141	117

Geçen sene zarfında dört petrol mıntakasında vâki‘ olan istihsâlâtın umûmî %17 artmış olup bu tezâyüdün en ehemmiyetli derecesi ikinci sınıf mıntakalara âiddir; Bakü mıntakasinde ise istihsâlât ancak %13 nisbetinde tezâyüd edebilmiştir. Geçen seneki bu tezâyüdün en mühim sebeplerinden birisini kendiliğinden fışkıran menâbi‘in verdiği hâsılâtın mebzûliyetine atf etmek icâb eder. Bu sûretle istihsâl edilen petrolün mikdârı geçen sene, hâsılât-ı umûmiyenin %27,1 nisbetinde olduğu hâlde 1923-924 senesinde bu rakam ancak (%19,4)e bâliğ olmakta idi. Derinlere inen tulumbalar gibi vesâit-i fenniyenin istihsâldeki ehemmiyetinin artması petrol sanâyi‘inin muvaffakiyeti husûsunda bârız bir delîl teşkil etmektedir. Geçen sene zarfında bu vesâitle istihsâl edilen petrol, hâsılât-ı umûmiyenin %15,4’üne bâliğ olmuştur. Hâlbuki evvelki sene bu rakam %4,5 idi. Aynı petrol mıntakalarında geçen sene içinde yapılan sondaj fa‘âliyetinin verdiği neticeler âtîdeki rakamlarla gösterilmiştir:

	Derinleştirilen ve Yeniden Açılan Kuyuların Adedi	Umk (Metre Hesâbıyla)
Sene 1923/924	285	122.635
“ 1924/925	329	182.956

Geçen sene, derinleştirilen ve yeniden açılan kuyuların vasatı olarak adedi %15, ve umk i'tibâriyle %50 nisbetinde olan artmıştır. Hâlbuki yapılan programda %19 gibi bir tezâyüd istihdâf edilmekte idi.

Petrol fa'âliyetinin muvaffakiyetiyle tetevvücü üzerine 1925/926 senesi için tanzîm edilen programda geçen seneye nisbetle %15 derecesinde bir tezâyüd vardır. Bununla beraber sene-i câriyede petrol istihsâlâtı husûsundaki bu tevessü'ün derecesi, dâhilî ve hâricî piyasaların talebini tamâmen is'âfa kifâyet edemeyecektir. Fakat bu derece, sene-i câriye için petrol tröstlerinin esâs sermâyelerinin vaz'iyetine nazaran hadd-i a'zamîde görülmektedir.

Âdî Ma'den Sanâyi'i: Geçen senenin bidâyetine doğru eski hâline nisbetle o kada mahsûs derecede cilâlanmamış bulunuyordu. Meselâ, 1923/924 senesinde kunt(?) izâbesi, Harb-i Umûmî'den evvelki yekûnun takrîben %16sı, çelik izâbesi %14ü, tasfihât %20si nisbetinde idi. Geçen senei âdî ma'den talebinin ehemmiyetli bir derecede artmasıyla temeyyüz etmiştir. Bunun sebebine gelince, bütün sanâyi' şu'belerinin ihyâsına başlanması ile, mesken ve sanâyi' için yapılan inşâât fa'âliyetinin canalanmasındadır.

Âdî ma'denlere karşı vâki' olan talebin tamâmen is'âf edilememesi, bu sanâyi'in geçen sene zarfında pek fazla tevessü'üne sebebiyet vermiştir. Evvelki sene mevcûd fırınların adedi 34 iken geçen sene zarfında hâl-i fa'âliyetinde bulunan fırınların adedi -a'zamî olarak- (43)e çıkmıştır. Martan Sobaları'nın adedi (65)ten (115)e, tasfihât tezgâhlarının adedi ise (163)ten (210)a tereffü' etmiştir. 1924/925 senesinde cereyân edne fa'âliyet netîcesi olarak, ma'den sanâyi'inin başlıca şu'belerinin i'mâlâtında evvelki seneye nisbetle, âtîdeki rakamlardan istihrâc edilebilecek ehemmiyetli bir tezâyüd vücûda gelmiştir:

**İ'mâlât
(Ton Hesâbıyla)**

<i>Sene</i>	<i>Kunt</i>	<i>Marten Çeliği</i>	<i>Musaffah Ma'mûlât</i>
1923-924	660.576	992.674	689.701
1924-925	1.303.611	2.864.786	1.334.864

Evvelki senenin i'mâlât yekûnuna nisbetle geçen senenin bütün i'mâlâtında, kuntta %97, çelikte %88 ve musaffah ma'mûlâtta %94 derecede bir tezâyüd vardır. Kayd ettiğimiz bu tezâyüd en fazla, bu zamâna kadar âtıl kalan birçok âlât ve edevâtı işlenmek sûretiyle geçen sene zarfındaki i'mâlâtını iki kat arttıran, cenûbî me'âdin fabrikalarında görülmektedir.

Me'âdin sanâyi'inin esâs şu'belerinin, başlıca mıntakalardaki fa'âliyetlerine âid neticelerin mukâyeseli cedveli şöyledir:

Mıntakalar	Sene	İ‘mâlât Yekûnu (Bin Ton Hesâbıyla)		
		Kunt	Çelik	Musaffah Ma‘mûlât
Ural	1923-924	246,3	311,2	205,4
	1924-925	374,2	578,9	400,9
Cenûb	1923-924	367,8	317,3	289,4
	1924-925	879,8	865,8	624,1
Merkez	1923-924	39,5	284,1	195,0
	1924-925	42,5	420,1	309,9

Âdi ma‘den sanâyi‘inin inkişâfıyla beraber sanâyi‘-i ma‘deniye’nin diğer şu‘belerinin imalatıda geçen sene zarfında ehemmiyetli derecede artmıştır; bunun neticesi olarak bu şu‘bedeki umûmî i‘mâlâtın umûmî kıymeti geçen sene zarfında %86,1 nisbetinde /harbden evvelki fiyatlar göre) yükselmektedir. Fakat i‘mâlâtta görülen sâlifü‘z-zikr tezâyüde rağmen geçen sene, me‘âdin ma‘mûlâtı talebi is‘âf edilmekten çok uzaktı. Bu sebeplerden dolaydır ki 1925-926 projesi, i‘mâlâtın tezyidini istihdâf etmektedir; şöyle ki: Kuntta %103, çelik izâbesinde %65, tasfihâtta %62 nisbetinde, ya‘nî bütün sanâyi‘-i ma‘deniye için %65 tereffü‘ lâzım gelmektedir. Geçen sene sanâyi‘-i ma‘deniye’nin bu şiddetli tevessü‘ü, 1923-924 senesindeki istihsâlâtı harbden evvelkine nisbetle ancak %13 derecesinde olan ham ma‘den sanâyi‘inin inkişâfına sebep olmuştur. Ham ma‘den sanâyi‘inin geçen sene zarfındaki fa‘âliyetinin neticeleri evvelki seneye nisbetle şu miktardadır:

**İstihsâl Edilen Başlıca Ham Me‘âdin
(Bin Ton Hesâbıyla)**

	Ham Demir Madeni					
	Yekûn	Bu Cümlede				
		Ural	Merkez	Cenûb	Manganez ¹⁰	Bakır Pirini
1923-924	913.8	439.2	31.7	436.7	107.1	100.3
1924-925	2,097.7	776.8	34.4	1,277.5	177.9	171.4
1924-925 Senesinin % Hesâbıyla 1923-924 Senesine Nisbeti	229.5	176.7	18.5	292.1	166	171

Başlıca ham ma‘denler içinde en çok tezâyüd eden, geçen sene zarfında cenûb mintakasında hemân hemân üç misli bir tezâyüd göstermiş bulunan ham demir istihsâlâtı olmuştur. Manganez ve bakır pirini istihsâlâtı da ehemmiyetli sûrette artmıştır. 1925-926 senesinde ham ma‘den sanâyi‘inin, bilhassa ehemmiyetli bir ihrâcât emti‘ası olan manganez istihsâlâtının inkişâfına, daha fazla sarf-ı gayret edilmesi taht-ı karâra alınmıştır. Ham demir istihsâlâtının %12 nisbetinde manganezin %268 nisbetinde artırılmasına karâr verilmiştir.

Elektroteknik Sanâyi‘i: Ma‘den sanâyi‘ine, onun istihsâlâtını istihlâk etmesi i‘tibâriyle merbût olan bu sanâyi‘in 1923-924 senesine doğru, ihyâsı yolunda vâsıl olduğu neticeler harbden evvelki dereceye yaklaşmakta idi. Bu sanâyi‘ istihsâlâtı geçen sene

¹⁰ Orijinal Dipnot: “[*] (Çiyator) Mıntakası hâric olmak üzere”.

zarfında %95 derecede yükselmiş ve hemân hemân harbdan evvelki seviyeye çıkmıştır. Elektriğin ittihâdımızın hayâtında ehemmiyetinin artması, elektrotekniğin inkişâfını teşvik etmiş olup 1925-926 senesinde bu şu'benin daha fazla tevessü' etmesine intizâr olunmaktadır.

İhzâr olunan projede bu tevessü'ün derecesi geçen seneye nisbetle %76dır.

Geçen sene zarfında 1923-924 senesine nisbetle sanâyi'inde de ehemmiyetli bir tezâyüd vardır. Bunun sebebi geçen inşâât mevsiminde, inşâât fa'âliyetinin inkişâfından ileri gelmektedir. Geçen sene zarfında çimento sanâyi'inin verdiği neticeler âtîdeki rakamlarla gösterilmektedir:

<i>Sene</i>	<i>Yakılan (Kalınker)in Ton Hesâbıyla</i>	<i>Toz Hâline Getirilen Çimento Mikdârı</i>	<i>İhzâr Olunan Fıçı Adedi</i>
1923/924	370.981,7	354.573,9	2.250.129
1924/925	699.302,2	720.266,6	4.485.988

İhtiyâta bulunan iki fabrikanın işlemeğe başlaması, el-yevm işlemekte olan fabrikaların fa'âliyetlerini tezyîd etmeleri sâyesinde çimento istihsâlâtı geçen sene zarfında yakmak husûsunda %88 ve öğütmek husûsunda %103 nisbetinde bir tezâyüd arz etmiştir. Fıçılara doldurulan çimento mikdârı %99,5 artmıştır. Çimento istihsâlâtının ehemmiyetli derecede artmasına rağmen geçen sene vâki' olan talebler tamâmıyla is'âf edilememiştir. Bunun için 1925-926 senesinde çimento istihsâlâtının %71 nisbetinde tezyîdine karar verilmiştir. İnşâât fa'âliyetinin artmasıyla geçen sene zarfında silist sanâyi'inin diğer şu'belerinin de i'mâlâtı tereffü' etmiştir. Ez-cümle harârete mütehammil çini i'mâlâtı %223, sanâyi'-i züccâkiye ma'mûlâtı ise %70 nisbetinde artmıştır. İktisâd Meclis-i Âlîsi Merkezî İhsâ'iyât Şu'besi'nin husûsî tedkikâtının (bu tedkikât tuğla sanâyi'inin %75 ilâ %80 kadarını muhtevîdir) neticelerine göre kırmızı inşâât tuğlası imalatı geçen sene zarfında za'af nisbetinden fazla artmıştır. Orman kat'iyâtı sanâyi'inin tezâyüdü ise bu derecelerden oldukça dündür; meselâ kereste i'mâlâtı 1924-925 senesi zarfında ancak %22 nisbetinde artmıştır.

Sanâyi'-i kimyeviye-i Esâsiye: Henüz 1923/924 senesinde iken istihsâlâtı ehemmiyetli derecede arttırmış ve hattâ mezkûr senenin nihâyetine doğru müstahsalâtının başlıcalarını teşkil eden hâmişât ve kaleviyât istihsâlâtını, bu mâddelere karşı sanâyi'in iki şu'besi tarafından vâki' olan talebin gayr-ı kâfi gelmesi yüzünden bir dereceye kadar durdurmak mecburiyeti hâsıl olmuştur. Bu sebebdan, 1924/925 senesi için ihzâr olunan projede sanâyi'in bu şu'besi istihsâlâtında nisbeten cüz'î bir tezâyüde karar verilmiş olmağla beraber bundan köy iktisâdiyatının pek çok tâlib olduğu kok fosfat istisnâ edilmiştir. Sanâyi'-i kimyeviye geçen sene zarfında istihsâl edilen hakikî neticeler aşağıdaki cedvelde de görüldüğü gibi istihsâlât projesine tamâmen tetabuk etmektedir:

**Muhtelif Mevâdd-ı Kimyeviye-i Esâsiye İstihşâlâtı
(Ton Hesâbıyla)**

Sene	Hâmızât	Kaleviyât	Kok Fosfat	Muhtelif Emlâh
1923/924	132.977	116.207	26.653	59.608
1924/925	164.828	150.472	53.599	69.043
1924-925 Senesinin 1923-924 Senesine % Nisbeti	124.0	129.5	201.1	115.8

Sanâyi‘-i kimyeviye-i esâsiye müstahsalâtını istihlâk eden sanâyi‘ şu‘belerinin 1925-926 senesinde tevsî‘ine karar verilmiştir. Bu sebebdan sene-i câriye için ta‘zîm edilen projede, sanâyi‘-i kimyeviye istihşâlâtının da tezyidine karar verilmiş olup bu tezâyüdde kaleviyât %60 ilâ %70 derecede hâmızât ise ondan daha az ya‘nî %12-13 nisbetinde istihşâl edilecektir. Kok fosfat istihşâli sene-i câriye zarfında %118 nisbetinde arttırılacaktır. Sanâyi‘-i kimyeviye’nin diğer sanâyi‘ tarafından istihlâk edilen mevâdda âid şu‘beleri üzerinde tevakkuf etmeyerek bütün sanâyi‘ şu‘beleri istihşâlâtındaki mikdârı tahavvülâtın umûmî yekûnunu yapalım; iki sene zarfında cesîm sanâyi‘ şu‘belerinin istihşâlâtının umûmî yekûnu harbdan evvelki fiy’atlara göre; âtîdeki cedvelde gösterilmiştir:

Sanâyi‘ Şu‘beleri	İstihâlât-ı Umûmiyenin Kıymeti (Harbdan Evvelki Fiy’atlara Göre Bin Ruble Hesâbıyla)		1924-1925 Senesinin % Hesâbıyla 1923-924 Senesine Nisbeti
	1923-1924	1924-1925	
Ma‘den Kômürü Sanâyi‘i	86.728	87.776	101,2
Petrol İstihrâcâtı Sanâyi‘i	126.968	148.410	116,9
Petrol Sanâyi‘i	99.396	138.437	139,3
Ham Ma‘den Sanâyi‘i	8.354	19.538	233,9
Çimento Sanâyi‘i	7.179	13.038	181,6
Silist Sanâyi‘inin Yeni Şu‘besi ¹¹	4.140	11.752	285,0
Sanâyi‘i-i Ma‘deniye	270.541	503.386	186,1
Elektroteknik	38.483	75.050	195,0
Elektrik Merkezleri	29.667	53.560	135,0
Sanâyi‘-i Kimyeviye-i Esâsiye	25.074	32.298	128,8
Bu Gruba Âid Diğer Kimya Sanâyi‘i ¹²	15.403	29.518	242,0
Orman Kat‘iyâtı Sanâyi‘i	54.669	56.654	121,0
Yekûn	773.097	1.178.418	152,4
Bundan Mâ‘adâ Turb(?) Sanâyi‘i	11.117	9988	84,0
Umûmî Yekûn	758.014	1.188.406	151,3

¹¹ Orijinal Dipnot: “[1] Kırmızı tuğla i‘mâlâtı hâric olmak üzere”.

¹² Orijinal Dipnot: “[1] [Okunmuyor] ve boya, kok benzol(?) sanâyi‘i-i kimyeviye-i asîbe(?)”.

İstihlâkâtı sanâyi‘ istihlâkâtını teşkîl eden bütün sanâyi‘ şu‘belerinin geçen sene zarfındaki müstahsalâtı %52, turblarla beraber %51 derecede artmıştır. Sanâyi‘-i cesîme şu‘belerinden inkişâf husûsunda bu zamâna kadar geri kalanların istihlâkâtını ehemmiyetiyle tezyîd etmeleri ve evvelki sene zarfında daha yüksek bir seviyeye vâsıl olmuş olan şu‘belerin ise istihlâkâtını birincilerden daha az tezyîd etmiş olmaları geçen senenin husûsiyetini teşkîl etmektedir.

Sanâyi‘in daha çok sarf olunan mevâddını i‘mâl eden şu‘belerine geçerken evvel emirde sanâyi‘-i nesciyyenin başlıca şu‘beleri üzerinde tevakkuf edelim:

Pamuk Mensûcâtı: Sanâyi‘in imalatı daha 1923-924 senesinde piyasanın talebini tatmim edememekte idi. Bunun için mezkûr sene zarfında bu sanâyi‘in i‘mâlâtının tezyîdine hummâlî bir fa‘âliyetle gayret edilmiş ve bu fa‘âliyet geçen sene zarfında da devâm etmiştir. Pamuk mensûcâtı sanâyi‘inin inkişâfı herşeyden evvel hâl-i fa‘âliyetle bulunan fabrika ve te‘sisâtın te‘addüdüyle tezâhür etmiştir. Geçen senenin bidâyetinden nihâyetine kadar, hâl-i fa‘âliyetle bulunan fabrikaların adedi (120)den (151)e “iki(?)”lerin adedi 6,380 binden 10,125 bine, tezgâhların mikdârı ise 169 binden 254 bine çıkmıştır. Aynı zamânda, müsatahdem amele mikdârı ve indan edilen istifâde derecesi de artmıştır. Netîcede pamuk mensûcâtı sanâyi‘i i‘mâlâtı da ehemmiyetli derecede tezâyüd etmiştir:

Pamuk Mensûcâtı Sanâyi‘i i‘mâlâtı

Sene	İplik (Ton Hesâbıyla)	Kaysarsız Mensûcât	i‘mâl Edilmiş Mensûcât
1923/924	101.893,2	878.953,4	835.504,4
1924/925	186.113,1	1.596.992,8	2.490.350,4
1924/925 % Hesâbıyla 1923/924 Senesine Nisbeti	182.7	181.7	178.4

Ma‘a-mâfih pamuk mensûcâtı i‘mâlâtının yukarıdaki erkâmıyla gösterdiğimiz tezâyüdü, mensûcâta karşı olan talebi tamâmıyla edememiştir; bunun için 1925/926 senesi projesi i‘mâlâtın tezyîdini istihdâf etmektedir. Meselâ iplik i‘mâlâtının derecesi 256,8 bin ton olarak karârlaştırılmış olup bir aya vasatî 21,4 bin ton isâbet etmektedir.

1925 Eylülü’nde i‘mâl edilen iplik mikdârı 20,9 bin ton olduğu nazar-ı dikkate alınırsa pamuk mensûcâtı sanâyi‘inin ta‘yîn edilen dereceye pek yakın bir seviyede bulunduğu tezâhür eder.

Yün Mensûcâtı Sanâyi‘i geçen sene zarfında başlıca ma‘mûlâtını âtîdeki derecâtta tezyîd etmiştir:

İ‘mâlâtın Mikdârı

Sene	İplik (Ton Hesâbıyla)	Kaysarsız Mensûcât	İ‘mâl Edilmiş Mensûcât
		(Bin Metre Hesâbıyla)	
1923/924	19.306	32.523	29.142
1924/925	27.659	52.080	49.241
1924/925 Senesinin % İ‘tibârıyla 1923-924 Senesine Nisbeti	143.2	161.7	169.0

Yün mensûcât sanâyi‘inin muhtelif şu‘belerinin i‘mâlâtında vâki‘ olan tahavvülât âtideki rakamlarla ifâde olunmaktadır:

İ‘mâl Edilmiş Mensûcât

	1923/924	1924/925	1924/925 Senesi % 923/924 Senesine
	Bin Metre Hesâbıyla		
Kamgarin Mensûcâtı	11.611	23.314	201
İnce Çuha	8.510	13.169	155
Kaba Çuha	9.021	12.757	141

Geçen senenin bidâyetine doğru en ehemmiyetli seviyeye yükselen kaba çuha i‘mâlâtı olmuştur. Geçen 1924/925 senesi zarfında ince yün kumaşlara piyasada fazla talep vâki‘ olduğundan ince çuha Kamgarin mensûcâtı imalında şiddetli bir inkişâf görülmektedir. İ‘mâlât projesinde, sene-i câriye zarfında kaba çuha i‘mâlâtının %18, ince çuhanın %34 Kamgarin mensûcâtının %28 nisbetinde tezâyüdüne karâr verilmiştir.

Âtideki rakamlardan da istihrâc edebileceğimiz gibi kenevir mensûcâtı sanâyi‘i i‘mâlâtı geçen sene zarfında, diğer şu‘belere nazaran çok aşağı derecede idi:

İ‘mâlâtın Mikdârı

Sene	İplik (Ton Hesâbıyla)	Mensûcât (Bin Metre Murabba‘ Hesâbıyla)
1923/924	39.038	114.057
1924/925	50.020	144.351
1924/925 Senesi 1923/924 Senesine % Hesâbıyla	128.1	126.6

Kenevir mensûcâtı sanâyi‘inin inkişâfına, daha ucuz olan pamuk mensûcâtın piyasadaki rekabeti dâ‘imî bir mâni‘ teşkil etmektedir. Bu keyfiyet kenevir tröstlerinin geçen sene zarfında ince mensûcât i‘mâlinin tenkîsine mukâbil, kaba mensûcât i‘mâlini tezyid etmelerine sâik olmuştur. Aynı şeyin 1925/926 senesi de tekrârına karâr verilmiş olup kenevir mensûcâtı sanâyi‘i için yapılan programda, sene-i câriye zarfında bu sanâyi‘i i‘mâlâtının ancak %12 nisbetinde artırılması husûsu tensîb edilmiştir.

Hafif

Ma‘mûlât istihsâl eden sanâyi‘ içinde -dokumacılıktan mâ‘adâ- kauçuk sanâyi‘i de inkişâf etmektedir.

Kauçuk sanâyi'i i'mâlâtının geçen sene zarfındaki başlıca ma'mûlâtını aşağıdaki mikdârda görüyoruz:

<i>Sene</i>	<i>Lastik (Bin Çift)</i>	<i>Otomobil Lastiği (Bin Aded)</i>
1923-924	6.178,4	355,0
1924-925	15.720,9	894,4
1924-925 Senesi % İ'tibâriyle 1923-924 Senesine	254.5	251.9

Piyasanın kauçuk ma'mûlâtına karşı olan talebinin henüz is'âf edilmekten çok uzak bulunması, daha geçen sene harbden evvelki seviyesini bulmuş olan bu sanâyi'in tezyîd edilmesine sâik olmaktadır. Pnömatik (Pneumatique) ma'mûlâtına karşı gittikçe artan talep, bu ma'mûlâtın i'mâli için yeni bir fabrikanın te'sisini istilzam etmektedir.

Geçen sene kâğıd ma'mûlâtı sanâyi'inin müstahsalâtında büyük bir tezâyüd görülmüştür. Meselâ, kâğıd i'mâli %79 karton i'mâli %61 nisbetinde artmıştır. Kâğıd ma'mûlâtı sanâyi'i müstahsalâtına karşı is'âf olunamamış talebin temâdî etmesi ve mevcûd fabrikaların tamâmen meşgûl bulunması bu husûsta yeni fabrikalar inşâsına lüzûm göstermektedir. Geçen sene zarfında dibâgat ve kundura sanâyi'i, i'mâlâtını ehemmiyetli derecede arttırmıştır. İşlenen deri adedi (hepsi büyük deri i'tibâr olunduğu takdîrde) %34, kundura i'mâli ise (hepsini sivil kundura add ettiğimiz takdîrde) %47 nisbetinde artmıştır. Büyük deri ve kundura sanâyi'inin daha fazla inkişâf edememesi, bu ma'mûlâta karşı -bütün geçen sene zarfında görülen talebin adem-i mevcûdiyeti değil belki deri sanâyi'indeki vaz'iyetin ham deri (bilhassa kalın deri) idhâlâtına vâbeste olmasından ve vesâit-i i'mâliyenin keyfiyetlerinden ileri gelmektedir.

Hafif mevâdd sanâyi'inin muhtelif şu'belerinin elde ettiği mikdârı netîcelerine âid tedkiki bitirirken mevâdd-ı gıdâ'ıye sanâyi'inin başlıca şu'beleri üzerinde duralım:

<i>Mevâddın İsimleri</i>	<i>Vâhid Hesâbıyla</i>	<i>İ'mâlât</i>		
		1923-924 Senesinde	1924-925 Senesinde	1924-925'in% Hesâbıyla 1923-924'e Nisbeti
Tütün ve Sigara	1 Milyon Sigara Adedi	13.976,4	25.482	183.0
Mahurka (Bir Nev' Rus Tütünü)	Ton	31.207	28.882	136.2
Nebâtî Yağlar	Sentiner(?)	1.072.314	1.467.73	154.5
Ham İspirto	Hektolitre	61.870	249.928	404.0
Beyâz Toz Şeker	1Bin Sentiner(?)	3.687	4.513	122.0
Küp Şekeri	Ton	130.073	291.806	224.3

Mevâdd-ı gıdâ'ıye sanâyi'inin bâlâda kayd ettiğimiz müstahsalâtına geçen sene kâfi derecede talep vâki' olması bu istihsâlâtın tezyîdine sâik olmuştur. Müskirât sanâyi'inin ehemmiyetli derecede tevessümünün sebebi sert votka ma'mûlâtı i'mâline başlanmasındadır. Hafif ma'mûlât istihsâl eden sanâyi'in diğer şu'beleri üzerinde durmayarak bu sanâyi'e âid umûmî istihsâlâtın kısaca tedkikine geçelim.

Sanâyi’ Şu’beleri	İstihsâlât-ı Umûmiyenin Kıymeti (Harbden Evvelki Fiy’atlara Göre Bin Ruble Hesâbıyla)		1924-925 Senesinin % İ’tibârıyla 1923-924 Senesine Nisbeti
	1923-924	1924-925	
Tuz	6.752	7.669	113.6
Porselen ve Fayans	5.409	8.524	157.6
Züccâc	10.404	17.716	170.3
Mensûcât	374.849	624.310	166.5
Ez-cümle: Pamuk Mensûcât	270.220	424.643	184.5
“: Yün “	74.364	112.865	151.8
“: Kendir “	59.632	71.156	119.3
Elbise ve ve Tuvalet Müte’allik Ma’mûlât	25.877	23.565	91.1
Dibâgat ve Kundura	69.398	93.148	134.2
Kauçuk	31.876	97.272	305.2
Kibrit	5.158	8.752	169.7
İtriyât	32.743	64.278	196.3
Bu Gruba Âid Diğer Mevâdd-ı Kimyeviye	8.729	22.339	256.0
Mevâdd-ı Gıdâiye (Dâ’imî İstihsâlât)	132.230	266.243	201.3
Ez-cümle: Tütün	26.062	49.269	189.0
“: Mahurka	5.184	7.047	135.9
“: Yağlar	39.577	62.618	158.2
İ’-mâlât-ı Haşebiye ¹³	9.263	18.844	204.0
Poligrafik	18.589	25.718	138.4
Kâğıd	25.223	47.946	190.0
Sâ’ir İ’-mâlât	23.661	32.680	128.1
Yekûn (Dâ’imî İstihsâlât)	780.171	1.359.004	174.2
Bundan Mâ’adâ:			
Pancar Şekeri	54.329	63.937	117
Müskirât	1.213	5.051	415
Umûmî Yekûn	835.713	1.427.992	170.9

¹³ Orijinal Dipnot: “[1] İ’-mâlâtım sanâyi’-i cesimeye âid cedvelde gösterdiğimiz orman kat’iyâtı sanâyi’i bu hesâbdan hâricdir.”

Ağır ve hafif ma‘mûlât istihsâl eden sanâyi‘ şu‘belerinin elde ettikleri dereceleri bir araya toplarsak şöyle bir yekûn husûle gelir:

**İstihsâlât-ı Umûmiyenin Kıymeti
Harbden Evvelki Fiy’atlara Göre Bin Ruble Hesâbıyla**

	Sanâyi‘in İstihsâl Ettiği Mevâddı İstihsâl Eden Sanâyi‘ Şu‘beleri	Eşhâs-ı Husûsiyenin Sarf Ettiği Mevâddı İstihsâl Eden Sanâyi‘ Şu‘beleri	Yekûn
1923-924	785.014	825.713	1.620.727
1924-925	1.188.406	1.427.992	2.616.398
1924-925 Senesinin % Hesâbıyla 1923-924 Senesine Nisbeti	151.3	170.9	161

Netîcede büyük sanâyi‘in bütün şu‘belerinin istihsâlâtının umûmî yekûnu geçen sene zarfında %61 nisbetinde artmıştır. İstihsâlâtındaki ehemmiyetli tezâyüdün yalnız hafif ma‘mûlât istihsâl eden sanâyi‘de değil sanâyi‘-i cesîmede de müşâhede olunması 1924-925 senesinin vâsıf-ı mümeyyizidir. Hâlbuki sanâyi‘in ihyâ devresinin son senelerinde ağır sanâyi‘in bütün şu‘beleri -mahrûkât ve elektroteknik şu‘beleri müstesnâ- pek ağır bir sûrette inkişâf etmekte idiler. Ma‘mûlâtı sanâyi‘ tarafından istihsâl edilmekte olan bu şu‘belerin inkişâfı diğer şu‘belerin derece-i inkişâfına tâbî‘dir. Bunun için umûmiyetle sanâyi‘in inkişâfıyla temayüz etmiş olan geçen sene zarfındaki bu şu‘belerin inkişâfı tamâmıyla tabî‘î görülmektedir. Büyük sanâyi‘ istihsâlâtının geçen sene zarfındaki, mikdâr nokta-i nazarından muvaffakiyâtını anlamak için elimizde mi‘yâr olarak yalnız harbden evvelki seviye vardır. İktisâd Meclis-i Âlisi Merkezî İhsaiyat Şu‘besi’nin yaptığı hesâba göre sanâyi‘in geçen sene zarfındaki istihsâlâtı bu mi‘yârın %71ine bâlîğ olmuştur. Bidâyetinde bulunduğumuz sene-i hâzıra, sanâyi‘in birçok şu‘belerinin ihyâsı husûsunda son devreyi teşkil edecektir. Mûte‘âkiben, artık harbden evvelki seviyeden daha yüksek bir inkişâf devresi teşkil edecek olan sene başlayacaktır. Şimdiye kadar büyük sanâyi‘in bulunduğu şerâitü gerek sûret-i umûmiyede gerek şu‘belerinin herbirini ayrı ayrı tedkik ederken amele mes‘elesine temâs etmedik. Elimizde mevcûd ma‘lûmâta göre diyebiliriz ki amele mes‘elesi mikdâr nokta-i nazarından, sene başında oldukça az işsiz amele mevcûd olduğundan, hüsn-i sûretle hall edilmiştir. Büyük devlet sanâyi‘inin mütemâdî istihsâlât şu‘belerinde, Merkezî İhsâ‘iyat Şu‘besi’nin ay sonunda tanzîm ettiği listelere göre amele mikdârı şöyledir:

	Listelere Göre Amele Mikdârı (Aydın Nihâyetinde)		Listelere Göre Amele Mikdârı (Aydın Nihâyetinde)
Teşrîn-i Evvel	1.398.589	Nisan	1.451.263
Teşrîn-i Sâni	1.404.751	Mayıs	1.488.957
Kânûn-ı Evvel	1.413.637	Haziran	1.544.719
Kânûn-ı Sâni	1.431.341	Temmuz	1.559.049
Şubat	1.449.995	Ağustos	1.617.260
Mart	1.461.965	Eylül	1.590.225

Bütün geçen sene müddetince sanâyi‘de müstahdem amele mikdârının, her ay arttığı görülmektedir. Yalnız, köylerle âlakasını kesmeyen sanâyi‘ amelesinin tarlalara döndükleri

mu’tâd zamân olan Nisan bu husûsta bir istisnâ teşkîl etmektedir. Sanâyi’de müstahdem amelenin bir senelik yekûnu (Teşrîn-i Evvel ayından Eylül ayına kadar) %21 nisbetinde artmıştır. Büyük sanâyi’ müesseseleri amele mikdârının tezâyüdû ile beraber mevcûd ameleden tâmm ma’nâsıyla istifâde etmek gâyesiyle bir takım tedâbir ittihâz etmişlerdir. Bunlar, müşterek (kollektif) mukâveleler usûlünün tatbîki, her ameleye mesâ’îsi nisbetinde ücret vermek, fazla mesâ’î sâ’atlerini çoğaltmak, (mensûcât şu’besi) gibi bazı sanâyi’ şu’belerinde bir amelenin yalnız başına birkaç i’âlât makinesine nezâretini te’mîn etmek gibi tedâbirden ibârettir.

İ’âlât manzûmesinin fa’âliyetini ıslâha ma’tûf tedâbirin tatbîki netîcesi olarak geçen sene zarfında büyük sanâyi’ amelesinin kâbiliyet-i istihsâliyesi ehemmiyetli derecede artmıştır. Bu, bir amelenin bir gün zarfında vasatî kudret-i istihsâliyesini (istihsâlât-ı umûmiye kıymetinin) harbden evvelki fiy’atlara göre gösteren şu rakamlardan da anlaşılmaktadır:

	Vâhid Amelenin Vâhid Gün Zarfındaki Kudret-i İstihsâliyesinin Sûret-i Umûmiyede Kıymeti (Ruble Hesâbıyla)		Vâhid Amelenin Vâhid Gün Zarfındaki Kudret-i İstihsâliyesinin Sûret-i Umûmiyede Kıymeti (Ruble Hesâbıyla)
Teşrîn-i Evvel	4,71	Nisan	6,04
Teşrîn-i Sâni	5,06	Mayıs	6,22
Kânûn-ı Evvel	5,33	Haziran	6,13
Kânûn-ı Sâni	5,57	Temmuz	5,89
Şubat	5,94	Ağustos	5,88
Mart	6,04	Eylül	6,14

Yaz ayları (me’zûniyet zamânları) müstesnâ olmak üzere bütün geçen sene müddetince bir mesâ’î günü zarfındaki vasatî istihsâl mütemâdiyen artmış ve 1925 senesi Eylül ü’nde 1924 senesinin Teşrîn-i Evvelî’ndeki seviyeyi %30 geçmiştir. Geçen sene, yine bu hususa müte’allik olan amelenin keyfiyeti mes’elesi de bi’n-nisbe iyi bir sûrette hall edilmiştir. Bununla beraber sanâyi’in geçen sene zarfında serî’ bir sûrette inkişâf etmesi yüzünden mütehasıs amele kadrosunun tamâmlanması mes’elesi büyük bir ehemmiyet iktisâb etmişti. Bunun için fabrikada yeni amelenin kâbiliyetlerini arttırmağa çalışmak, müsta’idd ameleleri ayırmak gibi tedbirlerin tatbik edilmekte olduğunu kayd etmek lâzımdır. Sanâyi’in serî’ inkişâfı, mütehasıs amele kadrolarının ihzârı mes’elesini pek mübrem bir vaz’iyete ilkâ etmiştir.

Geçen 1924-1925 senesi büyük sanâyi’ için ehemmiyetli muvaffakiyetler kazanılan bir sene olmuştur. Projelerdeki tahminat tahakkuk ettiği takdirde 1925-1926 senesi sanâyi’ şu’belerinin birçoğu için ihyâları husûsundaki fa’âliyetin son senesi olacaktır. Bu sebebdan

yeni başlayan fa‘âliyet senesi büyük sanâyi‘ için harbden evvelki seviyenin fevkinde bir inkişâfa mazhariyet ihzâr edecektir.

S.S.C.İ. Devlet Bankası’nın Evrâk-ı Nakdiye İhrâc Şu‘besi Mart Plançosu

Komiserler Meclisi’nin 11 Teşrîn-i Evvel 1922 târihli irâdesi mücebince evrâk-ı nakdiye münhasıran Devlet Bankası tarafından ihrâc olunabilir. Devlet banknotlarının vâhid-i kıyâsîsi “Çerovens”tir ki nominal kıymeti on altın rubleye mu‘âdildir. İhrâc olunan evrâk-ı nakdiyenin mukâbil-i nizâmîsi te‘minât fonu -kıymetdâr me‘âdinden, sâbit kıymetli ecnebî evrâk-ı nakdiyesinden kısa va‘deli poliçelerden kolay kabil-i fûrûht eşyâ-yı ticâriyeden mürekkebirdir. İhrâc olunan evrâk-ı nakdiyenin yüzde yirmi beşi nisbetinde - mukâbil-i nizâmî olarak- altın, sâbit kıymetli ecnebî evrâk-ı nakdiyesi bulunması şarttır. Fakat aşağıda takdîm olunan plançoda da görüleceği üzere hakikî mukâbil-i nizâmî bu mikdârdan çok fazladır.

Halk Komiserler Meclisi’nin 16 Teşrîn-i Evvel 1922 târihli irâdesi mücebince Devlet Bankası mukâbil-i nizâmî olarak hıfz edilmek üzere altın sikke darbına da salâhiyetdârdır. Bir altın çerovensin sâf altın muhtevası 119,4826 gramdır.

Evrâk-ı Nakdiye İhrâc Şu‘besi’nin 1 Şubat 1926 târihindeki plançosuna göre mevki‘-i tedâvülde bulunan banknotların mikdârı 75.990.000 çerovensti. Bu i‘tibârla 1926 senesinin bir Kânûn-ı Sâni plançosuna nisbetle mevki‘-i tedâvüldeki banknotların mikdârında 2.140.000 çerovenslik bir tenâkus vardır.

Devlet Bankası, kredi ihtiyâcını yeni evrâk-ı nakdiye ihrâcına mecbûr olmadan mevcûd menâbi‘le tatmîn edebilmiş, hattâ mevki‘-i tedâvülde bulunan bir mikdâr çerovens geri çekmeğe de muvaffak olmuştur. Aynı hâl geçen sene bu mevsimde müşâhede edilmişti. Banknot mikdârındaki bu tenâkus tabi‘atiyle mukâbil-i nizâmî mütedâvilede de bir tenezzülü mûcib olmuştur. Fakat şunu iyi bir alâmet olmak üzere kayd edelim ki mukâbil-i nizâmî mikdârındaki tenâkus banknot mikdârındaki tenâkus nisbetinde değildir. Mevki‘-i tedâvülde bulunan banknot mikdârı 2.140.000 çerovens tenâkus etmiş iken mukâbil-i nizâmî yalnız 1.000.000 çerovens tenezzül etmiştir, ya‘nî 1 Kânûn-ı Sâni’de 79 milyon iken 1 Şubat’ta 78 milyona inmiştir. Bunun neticesi olarak da evrâk-ı nakdiye ihrâc hakkının muvâzenesi de 680,000’den iki milyona yükselmiştir. Bir Mart’ta ise mevki‘-i tedâvülde bulunan çerovens mikdârı 75.891.932 çerovense tenezzül etmiştir. Evrâk-ı nakdiye ihrâc hakkı da 2.108.068 çerovense çıkmıştır.

S.S.C.İ. Devlet Bankası’nın Evrâk-ı Nakdiye İhrâc Şu‘besi Bir Mart Plançosu

	Çerovens		Çerovens
Sikke ve Külçe Hâlinde Altın			
5 Ruble = Kupek(?) 1 [Okunmuyor] Sâf Altın	15.334.531	Devlet Bankası’na Devr Olunan Evrâk-ı Nakdiye	75.891.932
Platin			
2 Çerovens 6 Ruble 65 Kupek 1 [Okunmuyor] Sâf Platin	3.383.742	İhrâc Hakkı Muvâzenesi	2.108.068
Ecnebî Valuta			
(İngiliz Lirası=9 Ruble 40 Kupek) (Dolar=1 Rubşe 94 Kupek)	4.981.354		
Ecnebî Valuta Üzerinden Poliçe			
207,571 Çerovens 8 Ruble Kıymet-i Hâzırası	186.815		
Çerovens Üzerinden Poliçe			
60,030,768 Çerovens Kıymet-i Hâzırası	54.027.691		
İkrâzâtâ Mukâbil Merhûnât			
95,207 Çerovens Kıymet-i Hâzırası	85.867		
Yekûn	78.000.000	Yekûn	78.000.000

**Devlet Bankası’nın Senelik Plançosu 1 Teşrîn-i Evvel 1925
(S.S.C.İ.’nda Mâlî Sene 30 Eylül’de Kapanır)**

Pasif	Kupek	Ruble	Çerovens	Aktif	Kupek	Ruble	Çerovens
Sermâye	-	-	10.000.000	Kasa	48	-	9.872.416
İhtiyât Akçesi	-	-	10.000.000	Külçe ve Sikke Hâlinde Altın, Sâ’ir Kıymetli Me’âdin ve Ecnebî Valutası ⁴⁹	7	29.806.717	
1924-25 Senesinin Taksım Olunmayan Temettu’u	87	5	7.213.628	Merhûnât	57	7	8.619.784
Mevki’-i Tedâvüldeki Banknotlar	-	-	75.664.026	Ayniyât	48	1	103.327
Depozit ve Hesâb-ı Cârîler	72	2	95.144.385	Poliçe ve İkrâzât	96	4	129.956.183
Transfer	14	-	809.341	Mâl Mukâbilinde İkrâzât	35	2	20.562.110
Sanâyi’ ve Zirâ’ate Mahsûs Krediler İçin Devlet Tarafından Yatırılan Fon	73	1	21.126.225	Devlet Hesâbına Sanâyi’ ve Zirâ’ate Husûsî Krediler	67	-	21.167.164
Komisyon, Fâiz	55	5	864.563	Komisyon, Fâiz ve Sâ’ir	98	3	30.744
İdâre, Şu‘be ve Ajanslık Masârıfı	05	6	1.788.260	Sâ’ir Aktifler	17	7	7.244.550
Sâ’ir Medyûnât	09	5	13.261.568	Yekûn:	15	7	227.371.998
Yekûn:	15	7	227.371.998				

Kronik:

Cenûbî Rusya’daki Ma’den Sanâyi’inin Elektriklenmesi

Ukranya’da kâ’in “Krivoyrok” şehrinde asgari otuz bin kilovat kuvvetinde bir elektrik santrali te’sîsi takarrür etmiştir.

Ukranya Köylerinde Elektrik

Son üç sene zarfında Ukranya’da iki yüz elektrik istasyonu te’sîs olunmuştur. 1926 senesi zarfında Ukranya’nın 187 noktasında yeni te’sîsât için tedkikâta başlanmıştır. 23 mîntakada su kuvvetinden istifâde edebilmek için lâzım gelen planlar ihzâr olunmuştur.

Yalnız Elektrika Şirketi 1925 senesi zarfında 1500 biner kuvvetinde ve iki milyon ruble kıymetinde on elektrik santrali te’sîs etmiştir. Bu santrallerden yirmi altı iskân mîntakasına münkasım yirmi beş bin “İktisâd Vahdeti” istifâde etmektedir. Bu sene zarfında kırk beş elektrik santrali daha te’sîs edilecektir. Bunların kuvveti 3200 kilovat ve kıymeti 2.850.000 ruble olacaktır. Bunlardan seksen bin iktisâd vahdeti istifâde edecektir.

Donez Havzasında Kömür İstihşâlâtı

1926 senesinin Şubat ayı zarfında Donez havzasının en esâslı ocaklarının istihşâlâtı 7238 milyon pod kömür ve antrasittir ki bu mikdâr istihşâl planında mu’ayyen mikdâra nisbetle %107,7’dir. Şubat’ta bunun Donez havzasının istihşâlâtı (küçük ocaklar da dâhil olduğu hâlde) 75 milyon poddur. Bir amelenin günde istihşâl ettiği mikdâr 25,6 poddur. Kânûn-ı Sâni’de 23,4 pod idi.

Softurg Flüt (Sovyet Ticâret Filosu)

Sovyet Ticâret Filosu’nun bu sene zarfında işleyecek hatları ber-vech-i âtûdir:

1- Arfanzal-Mormansk-Vardi (Norveç)

2- Leningrad-Londra

3- Leningrad-Hamburg

4- Odesa-Şark-ı Karîb

5- Odesa-Vladivostok

6- Vladivostok-Şanghay-Kanton

Bunlardan mâ’adâ bir de Karadeniz-Baltık hattı ihdâs olunacaktır. Bu hattın ta’kîb edeceği yol: Leningrad, Hamburg, Liverpool, meşhûr Akdeniz limanları, Marmara, Odesa, Batum, Novorosisk, Mari Uyul (Azof Denizi). Bu hattın başlıca vazîfesi İngiltere ve

Almanya ile Sovyet İttihâdı'nın cenûb limanları arasındaki münâkalâtı te'mîn etmektir. Bu hatt üzerinde şimdilik otuz bin tonluk altı büyük vapur işleyecektir.

Şeker Pancarı Zirâ'atı İçin

Zirâ'at Komiserliği şeker pancarı zirâ'atıyla meşgûl olan köylülere verilen kredinin tezyîdi için Komiserler Meclisi'ne bir lâyiha takdîm etmiştir. Evvelce pancar ekilen her desiyatin "on dönüm" için yirmi ruble verilirken şimdi elli ruble verilecektir.

Türkistan'da Pamuk Zirâ'iyâtı

Bu sene Vasatî Asya'da umûm zirâ'at sâhası 2.750.000 desiyatine bâliğ olmuştur ki bu geçen seneye nisbetle yüzde 17 fazladır. Pamuk sâhası ise 634,000 desiyatını bulmuştur ki bu da geçen seneye nisbetle yüzde 30,2 fazladır. Pamuk zirâ'at sâhası harbden evvelkinin yüzde 94'üne yetişmiştir.

Volga Sâhasında Yeni Petrol Menba'ları

Mühendis Simirnof Volga sâhasında yaptığı jeolojik tedkîkâtın netîcelerini neşr eylemiştir. Tatar Cumhûriyeti'nde kâ'in "Tenişevo" Köyü'nün civârında petrol menba'ları, aynı zamânda "Suya" Nehri'nin civârında petrol ve kükürd menba'ları keşf etmiştir. Bu sûretle bütün bu mıntikanın petrol ihtivâ ettiği anlaşılmıştır. Mühendis Simirnof'un iddi'asına göre bu yeni keşf olunan petrol damarları Bakü-Grozni-Nemba(?) menba'larının devâmıdır.

İlmî Nekspedisyonları

1926 senesi zarfında İlm Akademisi tarafından Sovyet İttihâdı'nın muhtelif mıntakalarına kırk nekspedisyon ihzâr edilmektedir. Bunlara (350) âlim iştirâk edecektir.

Yeni Mensûcât Fabrikaları

Leningrad'da üç yeni mensûcât fabrikasının te'sisine karâr verilmiştir. Bunların te'sis masrafı 50.915.000 ruble olarak hesâb edilmiştir. İnşââta bu sene başlanacaktır.

Tohumluk Mücâdelesî

Bu sene Zirâ'at Komiserliği tarafından 4,9 milyon pod (bir pod=on üç kıyyedir) tohumluk tevzî' olunacaktır. Bundan mâ'adâ sütçülük ile meşgûl olan mıntakalarda kooperatifler delâletiyle beş yüz bin pod muhtelif çayır tohumu da dağıtılacaktır. Zirâ'at Komiserliği bu mntakalarda numûne tarlaları te'sis etmiştir. Mahsûlün tezyîdi için Zirâ'at Komiserliği 1,8 milyon pod kimyevî gübre satın almıştır. Daha 800,000 pod da satın almak üzeredir.

Zirâ'at Komiserliği bu sene 7,170 traktör tevzî' edecektir. Geçen sene tevzî' olunan traktör mikdârı 4,685 adeddi.

Tohumların ıslâhı ve temizlenmesi için 100 istasyon te’sîs edilmiştir. Bunlarda işleyen “terbür”lerin mikdârı 83,000’dir. Bundan mâ’adâ tohumların dezenfeksiyonu için istasyonlar da te’sîs edilmiştir. Bunlarda temizlenebilen tohumların mikdârı sekiz milyon poddur.

Ecnebî Kredisi

Dayhasnağ’ın(?) (Mâliye Komisyonu Sovyet İttihâdı’na üç yüz milyon Mark kıymetinde bir kredi açmağa karâr vermiştir. Bu kredi mensûcât makineleri, petrol kuyularının ve kömür ma’denlerinin teknik techîzâtı ve zirâ’at makineleri mübâyâ’âtında sarf edilecektir.

Müdür-i Mes’ûlü: İsmet Bey

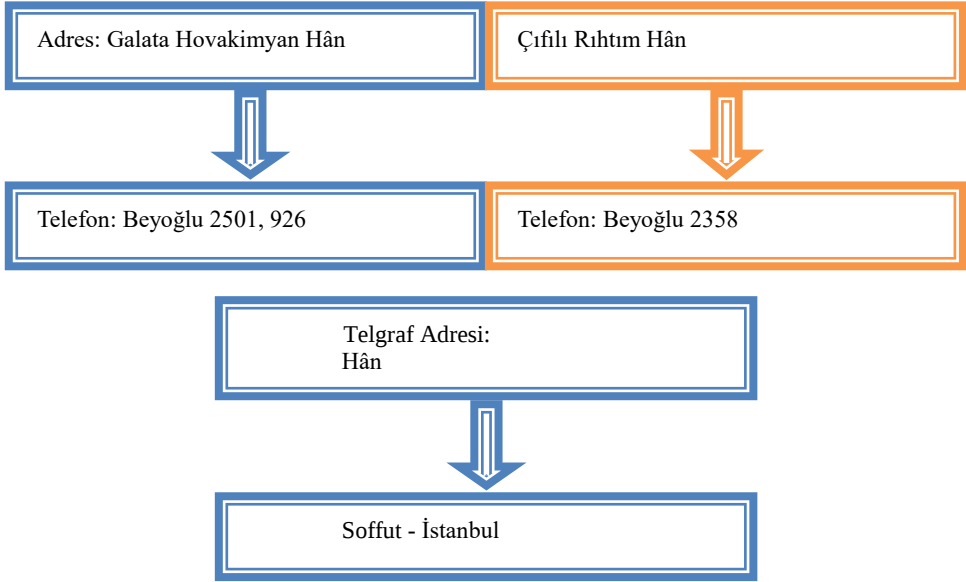
Arkos Limited Şirketi
Sermâyesi: 1,000,000 İngiliz Lirası
Tamâmen Te’diye Olunmuştur

Merkezi Londra
Dersa’âdet Şubesi:
Beyoğlu Câdde-i Kebir 464 Numara Sovyet Hanı

Kendi Hesâbına veya Komisyon İle Emti’a Mübâyâ’a ve Fûrûht Eder.
Satın Aldığımız Mevâdd:
Palamut, Palamıt Hulâsası, Sisam, Portakal, Limon, Kuru Meyve, Ham Deri, Pamuk, Yün.
Sattığımız Mevâdd:
Petrol Müştakâtı, Süt Kostik ve Kalsine, Her Nev’ Kereste, Çimento, Müstahsalât-ı Zirâ’iye,
Diri Hayvânât, Muhtelif Yağlar, Et, Balık Konserve, Havyar, Lastik ve Sâ’ir Kauçuk Ma’mûlâtı,
Zirâ’at Makineleri ve Sâ’ir Sovyet Memâliki Müstahsalât-ı Sînâ’iyesi.

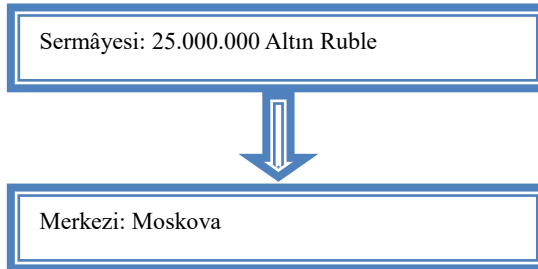
Arkos Limited Şirketi Bütün Sovyet Hükûmet Mü’essesâtının Ecnebî memleketlerde Yegâne Acente ve Mûte’ahhididir.

Softurg Flüt
Sovyet Sefâin-i Ticâriyesi Şark-ı Karîb Umûmî Acenteliği

İşlettiği Hatlar:

- 1- Karadeniz Limanları (S.S.C.İ.)-İstanbul-Selanik-Pire-Yafa-(İhtiyârî: İskenderiye-Port Said, İzmir ve Diğer Limanlar) İstanbul-Odesa (Her İki Hafta)
- 2- Karadeniz-Vladivostok (Her Üç Hafta)
- 3- Karadeniz-Leningrad (Her Ay)
- 4- Leningrad-Londra (Her Hafta)
- 5- Leningrad-Hamburg (Her Hafta)

Ecnebî Memleketlerde Başlıca Ajansları Londra ve Hamburg ve Sâ'ir Bütün Büyük Liman ve Şehirlerde Ajanslara Mâliktir